

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2004:19

*Videoneuvottelutyöryhmän
raportti*

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2004:19

*Videoneuvottelutyöryhmän
raportti*

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2004

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-216-7
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILELEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
30.6.2004

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntoja ja selvityksiä	
Puheenjohtaja laamanni Kauko Huttunen Sihteeri kärjäviskaali Kaisa Puro		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 7.11.2003	
Julkaisun nimi Videoneuvottelutyöryhmän raportti			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Videoneuvottelutyöryhmä esittää, että kärjäoikeuksien oikeudenkäynneissä käynnistetään pilottihanke, jossa ryhdyttäisiin kokeilemaan videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttöä. Pilotointi esitetään aloitettavaksi 1.1.2005 ja sen kestoksi esitetään yhtä vuotta. Kotimaisiksi pilottikohteiksi esitetään Espoon, Helsingin ja Vantaan kärjäoikeuksia, Vantaan vankilaa sekä jotakin pohjoisessa sijaitsevaa kärjäoikeutta. Lisäksi pilottihanke esitetään ulotettavaksi myös Viroon.</p> <p>Työryhmän ensisijaisina lähtökohtina ovat olleet voimassa olevan lainsäädännön ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden nykyisellään mahdollistamat yli rajojen tapahtuvat kuulemistilanteet. Huomiota on kiinnitetty myös oikeusministeriön hallinnonalalla valmisteilla olevan lainsäädännön tuomiin uusiin kuulemistilanteisiin, erityisesti videokuulemiseen vangitsemisoikeudenkäynneissä.</p> <p>Videoneuvottelutyöryhmä on selvittänyt oikeudenkäynnissä toteutettavan videoneuvotteluistunnon teknisiä tarpeita ja suunnitellut videoneuvotteluna järjestettävän istunnon käytännön toteuttamista.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Oikeudenkäynti, video			
Muut tiedot OM 15/31/2003, OM027:00/2003			
Sarjan nimi ja numero Lausuntoja ja selvityksiä 2004:19		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-216-7
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
30.6.2004

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Ordförande lagman Kauko Huttunen Sekreterare tingsfiskal Kaisa Puro		Typ av publikation Utlåtanden och utredningar	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes 7.11.2003	
Publikation (även den finska titeln) Videoneuvottelutyöryhmän raportti			
Publikationens delar			
<p>Referat</p> <p>Arbetsgruppen för videoförhandling framför, att man i rättegångar vid vissa tingsrätter skall inleda ett pilotprojekt vari man skulle pröva videoförhandlingsteknik i rättegångar. Det framförs att ett pilotprojekt på ett år skulle påbörjas 1.1.2005. Esbo, Helsingfors, Vanda tingsrätter, Vanda fängelse samt en tingsrätt i norra Finland föreslås som inhemska piloter. Det föreslås ytterligare att projektet även skulle utsträckas till Estland.</p> <p>I främsta rummet har arbetsgruppen utgått från de förhörsituationer som i dag möjliggörs av gällande lagstiftning i Finland. Man har även fäst uppmärksamhet vid de förhörsituationer som lagberedningen inom justitieministeriets förvaltningsområde medför, i synnerhet videoförhör i häktningsrättegångar.</p> <p>Arbetsgruppen för videoförhandling har utrett de tekniska behov som uppstår i samband med genomförande i praktiken av videoförhandling.</p>			
Nyckelord Rättegång, video			
Övriga uppgifter JM 15/31/2003, JM027:00/2003			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2004:19		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-216-7
Sidoantal	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 7.11.2003 työryhmän, jonka tehtävänä oli suunnitella ja toteuttaa pilottihanke videoneuvottelutekniikan hyväksikäytöstä 1) maan sisäisissä oikeudenkäynneissä eri tuomioistuinten välillä, 2) pakkokeinoasioiden käsittelyssä siten, että vankilassa tai pidätettynä olevaa vastaajaa ei tarvitse kuljettaa tuomioistuimeen sekä 3) rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä kansainvälisten sopimusten määräykset huomioon ottaen.

Tehtävänannon mukaisesti työryhmän tuli työssään kiinnittää huomiota erityisesti pääkaupunkiseudun ja Tallinnan välisen videoneuvottelutekniikan kehittämiseen. Hankkeen tuli lisäksi mahdollistaa videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttö Vantaan vankilan ja pääkaupunkiseudun tuomioistuinten välillä. Työryhmän tehtäväksi oli asetettu videoneuvotteluyhteyksien käyttömahdollisuuden kartoittaminen paitsi voimassa olevan myös jo valmisteilla olevan lainsäädännön osalta. Työryhmän tuli tarvittaessa esittää lainsäädäntömuutoksia sekä suunnitella ja käynnistää talousarvion puitteissa pilottihanke ja luoda viranomaisille tarvittavat ohjeet videoneuvottelujen käytöstä.

Hanke tuli suunnitella siten, etteivät siitä aiheutuvat vuosikustannukset, kun toimitus hankitaan palveluna, joka sisältää laitteet, ohjelmat, huollon ja ylläpidon, kahden toimipisteen osalta saa ylittää 20 000 euroa. Työryhmän tuli myös esittää hankkeesta aiheutuvat kustannukset sekä niiden jakoperuste ulkoasiainhallinnon, tuomioistuinlaitoksen ja vankeinhoitolaitoksen välillä.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut laamanni Kauko Huttunen Helsingin käräjäoikeudesta sekä jäsenenä valtiosyyttäjä Päivi Hirvelä valtakunnansyyttäjänvirastosta, johtaja Tuomo Junkkari Vantaan vankilasta, asianajaja Petri Järvensivu Suomen Asianajajaliiton edustajana, hallitussihteeri Outi Kemppainen oikeusministeriöstä, käräjätuomari Heli Lehto-Kinnunen Vantaan käräjäoikeudesta, ylikomisario Jonne Lähteenmäki sisäasiainministeriöstä, erityisasiantuntija Riitta Marttila oikeusministeriöstä, käräjätuomari Riitta Miettinen Espoon käräjäoikeudesta, hallintojohtaja Antero Nuotto Helsingin käräjäoikeudesta, viskaali Timo Ojala Helsingin hovioikeudesta, ylitarkastaja Pasi Oksa rikosseuraamusvirastosta, apulaisosastopäällikkö Esko Sorvali oikeusministeriöstä ja lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa oikeusministeriöstä. Työryhmän sihteerinä on toiminut käräjäviskaali Kaisa Puro Helsingin käräjäoikeudesta.

Työryhmä on kokoontunut kahdeksan kertaa. Työryhmä on järjestänyt kolme videoneuvottelutekniikan testaustilaisuutta, joissa on kokeiltu videoneuvottelu-yhteyttä Vantaan käräjäoikeuden ja Vantaan vankilan välillä siten, että oikeus on ollut koolla Vantaan käräjäoikeudessa ja oikeudenkäynnissä kuultavana olleet henkilöt ovat osallistuneet istuntoon Vantaan käräjäoikeuden erillisessä todistajahuoneessa ja Vantaan vankilassa.

Työryhmä on kuullut asiantuntijoina professori Juha Lappalaista Helsingin yliopistosta ja rikosylikomisario Juha Rautaheimoa Helsingin poliisilaitokselta.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti selvittänyt oikeudenkäynnissä toteutettavan videoneuvottelustunnon teknisten tarpeiden vaatimuksia sekä suunnitellut videoneuvotteluna järjestettävän istunnon käytännön toteuttamista. Työryhmä on pitänyt ensisijaisina lähtökohtinaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja siihen valmisteilla olevia muutosehdotuksia sekä Suomea sitovia kansainvälisiä sopimusveloitteita.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut suunnitelman videoneuvottelu-tekniikan hyödyntämistä koskevan pilottihankkeen käynnistämiseksi siten, että pilottihankkeen toteuttaminen jää oikeusministeriön sekä asianomaisten virastojen tehtäväksi.

Työryhmän toimeksiannon mukaan sen tuli tarvittaessa esittää lainsäädäntömuutoksia. Työryhmä on katsonut, että oikeusministeriön hallinnonalalla jo toteutetut sekä valmisteilla

olevat lainsäädännön muutokset vastaavat hyvin työryhmän kartoittamia nykyisiä käyttötarpeita eikä työryhmä ole ainakaan tässä vaiheessa nähnyt tarvetta lainsäädäntömuutosten esittämiseen. Sisäasiainministeriön hallinnonalan osalta työryhmä toteaa, että saattaisi olla aihetta harkita videoneuvotteluyhteyden käyttömahdollisuutta ulkomaalaislain nojalla säilöön otettavien henkilöiden tuomioistuimissa tapahtuvissa kuulemisissa.

Työryhmä luovuttaa kunnioittavasti raporttinsa oikeusministeriölle.

Helsingissä 30. päivänä kesäkuuta 2004

Kauko Huttunen

Päivi Hirvelä

Tuomo Junkkari

Petri Järvensivu

Outi Kemppainen

Heli Lehto-Kinnunen

Jonne Lähteenmäki

Riitta Marttila

Riitta Miettinen

Antero Nuotto

Timo Ojala

Pasi Oksa

Esko Sorvali

Asko Välimaa

Kaisa Puro

Sisällysluettelo	Sivu
1. Johdanto	8
2. Nykytila	9
2.1 Suomen kansallinen lainsäädäntö	9
2.1.1 Yleistä	9
2.1.2 Käräjäoikeuden valmisteluistunto	10
2.1.3 Pääkäsitely käräjäoikeudessa; todistelun vastaanotto	10
2.1.4 Pääkäsitely hovioikeudessa	11
2.1.5 Vangitsemis- ja säilöönnottoasiat	12
2.2 Suomea velvoittavat kansainväliset instrumentit (rajat ylittävät prosessit)	13
2.2.1 Yleistä	13
2.2.2 Rikosoikeusapu EU-maiden välillä	13
2.2.3 Eurooppalaisen yleissopimuksen toinen lisäpöytäkirja	14
2.2.4 Todisteiden vastaanottoa koskeva Euroopan unionin asetus	14
2.3 Käytäntö	15
3. Kansainvälistä vertailua	17
3.1 Ruotsi	17
3.2 Norja	19
3.3 Viro	19
3.4 Venäjä	20
4. Videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttö oikeudenkäynnissä	21
4.1 Yleiset edellytykset	21
4.1.1 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin	21
4.1.2 Oikeudenkäynnin suullisuus ja välittömyys	21
4.1.3 Oikeudenkäynnin julkisuus	21
4.1.4 Yleiset tekniset edellytykset	22
4.1.5 Videoneuvottelutilat	22
4.1.6 Tallenteet	24
4.2 Videoneuvottelun käyttötilanteet	25
4.2.1 Yleistä	25
4.2.2 Maan sisäiset oikeudenkäynnit	26
4.2.3 Vangitsemisasiat ja säilöönotot	28
4.2.4 Rajat ylittävät oikeudenkäynnit	30
5 . Tekniikka, laitteisto ja kustannukset	31
5.1 Taustaa	31
5.2 Videoneuvottelulaitteistoista	31
5.3 Videoneuvottelulaitteiston sijoittaminen tuomioistuimeen ja etäpisteeseen	34
6. Suunnitelma videotekniikan pilottihankkeeksi	37
6.1 Yleistä	37
6.2 Pilotoinnin laajuus, yhteistyötahot ja kesto	38
6.3 Pilotoinnin tekninen toteutus	38
6.4 Pilotoinnin tavoitteet ja hankkeen seuranta	39
6.5 Pilotoinnin kustannukset ja kustannusten jako	40

LIITE I Laitteistopohjaisen ja ohjelmistopohjaisen ratkaisun vertailua (Riitta Marttila, OM)

1. Johdanto

Viime vuosina tapahtunut tekninen kehitys mahdollistaa suullisen ja välittömän kommunikoinnin siten, että keskustelijat ovat henkilökohtaisesti eri paikoissa kaukana toisistaan, ja että keskustelutilanne on silti pitkälti samankaltainen kuin suorassa henkilökohtaisessa kommunikoinnissa. Tätä mahdollisuutta voidaan käyttää hyväksi myös oikeudenkäynneissä, joissa nykyisen pakollisen henkilökohtaisen läsnäolon vaatimuksesta voidaan videokuulemisen avulla tietyissä tilanteissa poiketa vaarantamatta oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta ja prosessin keskeisiä periaatteita, suullisuutta, välittömyyttä ja keskitystä.

Videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttöön oikeudenkäynneissä liittyy kiistattomia etuja. Videoneuvottelutekniikan hyödyntämisestä voi olla etua tilanteissa, joissa asianosaisen henkilökohtaisen kuulemisen vaatimus prosessissa on ehdoton, mutta henkilökohtaisesta paikallolosta aiheutuu huomattavia kustannuksia taikka turvallisuusriskejä tai muuta haittaa. Videoneuvottelulla voidaan tällöin lisätä oikeuskäsittelyn nopeutta ja sujuvuutta sekä vähentää kuultavan matkustamisesta aiheutuvia välittömiä ja välillisiä kustannuksia. Videokuulemisella voidaan saavuttaa etuja erityisesti pakkokeinoasioissa, joissa videokuulemisella voidaan alentaa vankikuljetuksien kustannuksia sekä kuljetuksiin liittyviä turvallisuusriskejä. Videokuuleminen voi olla tarpeen myös erityistilanteissa siten, että kuulemistilanne voitaisiin järjestää sairaalasta tai hoitolaitoksesta käsin. Videoneuvottelulla voidaan turvata myös esimerkiksi pelkäävän todistajan tai rikoksen uhrin asemaa.

Käytännössä videoneuvotteluyhteyden käyttöä voitaneen eniten hyödyntää kotimaisten tuomioistuinten ja vankiloiden välillä rikosasioiden oikeudenkäynneissä. Keskeisenä käyttöalana voidaan pitää myös rajat ylittäviä oikeudenkäyntejä, joissa todistajia tai muita kuultavia voidaan kuulla toisesta valtiosta ilman, että kuultavan tarvitsee henkilökohtaisesti matkustaa asiaa käsittelevään tuomioistuimeen.

Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa henkilön osallistumisen oikeudenkäyntiin istuntosalin ulkopuolelta (etäpisteestä) videoneuvottelun välityksellä eräissä tilanteissa. Nykyisin videoneuvottelun käyttäminen on oikeudenkäymiskaaren säännösten nojalla mahdollista riitaasioiden valmisteluistunnoissa sekä riita- ja rikosasioiden pääkäsittelyssä todistelun vastaanottamisessa. Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietinnössä on esitetty videoneuvottelun laajentamista vangitsemisasioiden pakkokeinokäsittelyyn siten, että pidätettyä/vangittua voitaisiin kuulla videoneuvotteluyhteyden avulla vankilasta. Rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä

videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttö on nykyisin mahdollista lähinnä todistelua vastaan otettaessa, muun muassa Euroopan unionin (EU) oikeusapua koskevien säännösten nojalla.

2. Nykytila

2.1. Suomen kansallinen lainsäädäntö

2.1.1 Yleistä

Oikeudenkäynnin keskeiset periaatteet, suullisuus, välittömyys ja keskitys on kirjattu suomalaiseseen prosessilainsäädäntöön 1990-luvulla. Ne omaksuttiin siviiliprosessin johtaviksi menettelyperiaatteiksi 1.12.1993 voimaan tulleella oikeudenkäymiskaaren (OK) uudistuksella (Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta 1052/1991). Rikosasioiden osalta vastaava prosessi uudistus toteutettiin lailla rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelystä (689/1997), joka tuli voimaan 1.10.1997.

Oikeudenkäynnin menettelyperiaatteena suullisuus merkitsee sitä, että asianosaisten vaatimukset, vastaukset ja muut lausumat esitetään oikeudenkäynnissä suullisesti. Suullisuusperiaatteesta johtuen myös oikeudenkäynnissä esitettävän henkilötodistelun on oltava suullista. Prosessin välittömyys merkitsee sitä, että asianosaisten lausumat ja todistelu esitetään välittömästi sille tuomioistuimen kokoonpanolle, joka ratkaisee jutun. Tuomioistuimen ratkaisu tehdään siis pääkäsittelyssä tehtyjen välittömien havaintojen perusteella. Välittömyys merkitsee myös sitä, että suullinen todistelu esitetään henkilökohtaisesti suoraan eikä esimerkiksi pöytäkirjan tai äänitteen välityksellä. Keskitysperiaate puolestaan tarkoittaa sitä, että oikeudenkäynti toteutuu mahdollisimman yhtäjaksoisessa menettelyssä ilman viiveitä.

Siviili- ja rikosprosessin uudistamistyö on jatkunut 1990-luvun jälkeenkin. Sen jälkeen, kun toteutetuista uudistushankkeista oli kertynyt riittävästi kokemuksia, on 2000-luvulla ryhdytty puuttamaan uudistusten jälkeen ilmenneisiin epäkohtiin osittaisuudistuksilla. Osittaisuudistusten keskeisinä tavoitteina on ollut oikeudenkäyntien jouduttaminen ja tehostaminen sekä oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten alentaminen. Tarkistustyön seurauksena on riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä uudistettu 1.1.2003 voimaan tulleella lailla oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (768/2002). Myös rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä on tarkistettu ja sitä koskevia uudistuksia rikosprosessin tehostamiseksi on parasta aikaa käynnissä.

Osittaisuudistusten yhteydessä on lainsäädäntöön otettu myös videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Uudistuksissa on lähdetty siitä, että videoneuvottelun käyt-

töönnotolla tuomioistuinprosesseja voidaan tehostaa ja käsittelyä jouduttaa ja näin saada aikaan kustannussäästöjä sekä muita etuja.

2.1.2 Käräjäoikeuden valmisteluistunto

Oikeudenkäymiskaaren (768/2002) 5 luvun 15 d § sallii riita-asian valmisteluistunnon järjestämisen videoneuvotteluna. Valmisteluistunto voidaan pitää puhelimitse tai käyttäen muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puheyhteys keskenään, jos se on istunnossa käsiteltävien kysymysten laatu ja laajuus huomioon ottaen valmistelun tavoitteiden saavuttamiseksi tarkoituksenmukaista. Puhelin- tai videoneuvotteluistunnon tarkoituksenmukaisuudesta päättää tuomioistuin (HE 32/2001 s. 42-44).

Voimassa oleva laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ei tunne mahdollisuutta videoneuvottelun käyttöön rikosasian valmistelussa. Videoneuvotteluyhteyden, tai muun soveltuvan tiedonvälitystavan, käyttömahdollisuutta rikosasian valmisteluistunnossa on esitetty rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietinnössä (Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietintö 2003:11 s. 60-62).

2.1.3 Pääkäsittely käräjäoikeudessa; todistelun vastaanotto

Sekä rikos- että riitaprosesseissa voidaan todistelua vastaanottaa pääkäsittelyssä videoneuvotteluyhteyden välityksellä. Säännös todistelun vastaanottamisesta videoneuvotteluna on toteutettu lailla oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta (360/2003), joka tuli voimaan 1.10.2003.

Uudistetun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n nojalla todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä videoneuvotteluyhteyden avulla hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi ja;

- 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn taikka hänen henkilökohtaisesta saapumisestaan pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa,
- 2) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luontevasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä,
- 3) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa säännellyn läheisen henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta

tai

4) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Lain esitöiden mukaan soveliaisuusharkintaa tehdessään tuomioistuimen tulisi pohtia tilannetta kokonaisuudessaan. Tällöin olisi kiinnitettävä huomioita siihen, kuinka keskeinen todistaja on kysymyksessä ja kuinka luotettava hänen kertomuksensa on sekä kuinka asianosaisen oikeudet voidaan riittävästi turvata kussakin yksittäistapauksessa (HE 190/2002 s. 29).

Videokuulemisena järjestettävän istunnon on lain esitöiden mukaan vastattava normaalia tuomioistuimessa tapahtuvaa kuulemistilannetta. Videokuuleminen edellyttää siten, että istuntoon osallistuvilla on oltava puhe- ja näköyhteys keskenään ja lisäksi asianosaisille on varattava tilaisuus esittää kuultavalle kysymyksiä (HE 190/2002 s.29).

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a § mahdollistaa siis todistajan, todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön sekä asianomistajan kuulemisen videoyhteyden välityksellä pääkäsittelyssä. Asianomistajan mahdollinen vahingonkorvausvaatimuskin voidaan käsitellä videoneuvottelun välityksellä. Muita asianosaisia, kuten rikosasian vastaajaa, voidaan kuulla videoneuvotteluyhteyden avulla silloin, kun asianosaista on tarpeen kuulla ainoastaan todistelutarkoituksessa. Saman luvun 51 § laajentaa kuultavien piirin myös asiantuntijan kuulemiseen pääkäsittelyssä.

2.1.4 Pääkäsittely hovioikeudessa

Hovioikeuden pääkäsittely on lähtökohtaisesti suullinen ja oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla käräjäoikeudessa vastaanotettu todistelu, jonka uskottavuus on riitautettu, on pääsääntöisesti otettava uudestaan vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Hovioikeuden pääkäsittelyssä on mahdollista hyödyntää videoneuvotteluyhteyttä ensinnäkin edellä mainitun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34a §:n nojalla. Hovioikeuden pääkäsittelyä koskee oikeudenkäymiskaaren (381/2003) 26 luvun 24a § 2 momentti, jonka mukaan sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen, jos sitä voidaan pitää soveliaana. Tämä hovioikeuden pääkäsittelyä koskeva säännös mahdollistaa todistajan, asiantuntijan ja asianosaisen kuu-

lemisen puhelimen välityksellä, kunhan kaikilla pääkäsittelyyn osallistuvilla on mahdollisuus kuulla tällä tavoin kuultavan henkilön lausuma ja tarvittaessa tehdä kysymyksiä hänelle.

2.1.5 Vangitsemis- ja säilöönottoasiat

Nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö ei tunne mahdollisuutta sen paremmin vangitsemistunnon kuin vangitsemisasian uudelleen käsittelyn pitämistä videoneuvotteluna. Pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n mukaan vangittavaksi vaadittu henkilö, joka on pidätetty, on tuotava tuomioistuimeen ja häntä on kuultava siellä vangitsemisvaatimuksesta. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä, jossa vangittuna pitämistä vaaditaan jatkettavaksi, on vangittua myös kuultava henkilökohtaisesti, jos hän sitä haluaa tai hänen kuulemiseensa on muutoin syytä. Ennen vuotta 2004 voimassa olleen lain mukaan tuomioistuimen oli otettava vangitsemisasiä käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Uudessa 1.1.2004 voimaan tulleessa pakkokeinolain (646/2003) 1 luvun 22 §:ssä on säädetty, että tuomioistuimen on käsiteltävä uudelleen vangitsemisasiä vain vangitun pyynnöstä tai jos vangitun kuulemiseen harkitaan muutoin olevan syytä.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmä on mietinnössään esittänyt pakkokeinolakia uudistettavaksi siten, että vangitsemisasiat voitaisiin tietyin edellytyksin käsitellä videoneuvottelua hyväksikäyttäen niin, että vangittu voisi osallistua vangitsemisasian käsittelyyn vankilasta käsin (Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietintö 2003:11 s.100-102). Pakkokeinolain 1 luvun 15 §:ää on ehdotettu muutettavaksi siten, että vangittavaksi vaaditun henkilökohtainen kuuleminen voisi tapahtua myös teknisten apuvälineiden avulla. Vastaava muutos on esitetty tehtäväksi myös vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevaan pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ään. Edellytyksenä videoneuvottelun käytölle olisi sekä puhe- että näköyhteyden mahdollistama tekniikka niin, että vangittavaksi vaadittu voisi täysipainoisesti itse seurata sekä aktiivisesti osallistua asian istuntokäsittelyyn koko sen keston ajan. Mietinnössä on katsottu, että teknisten apuvälineiden käyttö ei heikentäisi vangitun asemaa, eikä vangitun suostumus näin ollen olisi edellytys videoneuvottelun käytölle. Hallituksen esitys tultaneen antamaan eduskunnalle syksyn 2004 kuluessa rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietinnön pohjalta.

Uuden ulkomaalaislain (301/2004) mukaan säilöön otettu ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa tarkoitettuun säilöönottoyksikköön. Lain 124 §:n mukaan säilöön ottamisesta ja poikkeuksellisesta sijoittamisesta päättäneen virkamiehen on viipymättä ja viimeistään säilöön

ottamista seuraavana päivänä ilmoitettava asiasta säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeudelle. Käräjäoikeuden on puolestaan otettava säilöön ottamista ja poikkeuksellista sijoittamista koskeva asia käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua säilöön ottamisesta. Ulkomaalaislaki ei salli säilöönottoasian käsittelyä videoneuvottelustuntona.

2.2. Suomea velvoittavat kansainväliset instrumentit (rajat ylittävät prosessit)

2.2.1 Yleistä

Rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä videoneuvottelun järjestäminen voi tulla kyseeseen silloin, kun suomalaisella tuomioistuimella on tarve kuulla ulkomailla olevaa kuultavaa Suomessa käytävässä oikeudenkäynnissä. Kun kuultava ei ole Suomen rajojen sisäpuolella tai paikassa, johon Suomen lainsäädäntövalta ulottuu, joudutaan turvautumaan kansainväliseen oikeusapuun (OK 17:11a). Suomalainen tuomioistuin toimii tällöin pyynnön esittäjänä tuomioistuimena. Videoneuvottelun järjestämiseen rajat ylittävissä prosessissa voi niin ikään olla tarvetta, jos ulkomainen viranomainen haluaa kuulla Suomessa olevaa henkilöä. Suomalainen tuomioistuin toimii tällöin pyynnön vastaanottavana tuomioistuimena.

Kansainvälinen oikeusapu perustuu yleensä kansainvälisiin sopimuksiin. Mikäli sopimus on voimassa, sen määräyksiä on noudatettava. Jäljempänä on lueteltu keskeisimmät kansainväliset säädökset, joissa on nimenomaisia säännöksiä tai määräyksiä videoneuvottelun käytöstä rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä. Valtion kansallisen lainsäädännön perusteella pyynnön esittäminen tai pyynnön vastaanottaminen voi olla mahdollista ilman sopimustakin. Esitettäessä pyyntö toiselle valtiolle ilman, että sen kanssa on voimassa oleva sopimus, pyynnön täyttäminen riippuu kyseisen maan lainsäädännöstä.

2.2.2 Rikosoikeusapu EU-maiden välillä

Euroopan unionin jäsenvaltioiden keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa vuonna 2000 tehdyssä yleissopimuksessa (EYVL C 197, 12.7.2000, s.1) on määräyksiä asianosaisten tai todistajien kuulemisesta rikosprosessissa videokokouksen avulla. Sopimus on saatettu voimaan Suomessa lailla 148/2004 (HE 31/2003), joka tuli voimaan 25.5.2004.

Yleissopimuksen 10 artikla sisältää määräykset toisen jäsenvaltion alueella olevan todistajan tai asiantuntijan kuulemisesta videokokouksen avulla. Artiklan tarkoituksena on, että jäsenvaltion viranomainen voi kuulla toisen jäsenvaltion alueella olevaa henkilöä videokokouksen välityksellä siten, että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion viranomainen ainoastaan seuraa

ja valvoo kuulemisen suorittamista. Kuultavien piiri on laaja ja yleissopimus mahdollistaa esimerkiksi suomalaisen rikosprosessin asianomistajan kuulemisen (HE 31/2003 s. 36). Tiettyin edellytyksin voidaan myös vastaajaa ja rikoksesta epäiltyä kuulla videokokouksen välityksellä (HE 31/2003 s. 45). Yleissopimus sisältää tarkempia määräyksiä kuulemisen edellytyksistä ja kuulemismenettelystä.

2.2.3 Eurooppalaisen yleissopimuksen toinen lisäpöytäkirja

Euroopan neuvostossa hyväksyttiin vuonna 2001 keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen toinen lisäpöytäkirja (ETS 182). Suomi on allekirjoittanut tämän lisäpöytäkirjan ja se on tarkoitus saattaa kansallisesti voimaan lähiaikoina.

Toisen lisäpöytäkirjan määräyksillä täydennetään vuonna 1959 tehtyä keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaa eurooppalaista yleissopimusta ja sen vuonna 1978 tehtyä lisäpöytäkirjaa. Toisen lisäpöytäkirjan 9 artiklassa on määräyksiä todistajan tai asiantuntijan kuulemisesta videon välityksellä. Ne vastaavat asialliselta sisällöltään edellä mainitun Euroopan unionissa tehdyn yleissopimuksen tätä asiaa koskevia määräyksiä.

2.2.4 Todisteiden vastaanottoa koskeva Euroopan unionin asetus

Riita-asioissa keskeinen säädös on 28.5.2001 annettu Euroopan neuvoston asetus (EY) N:o 1206/2001 jäsenvaltioiden tuomioistuinten välisestä yhteistyöstä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvassa todisteiden vastaanottamisessa jäsenvaltioiden välillä (EYVL L 174, 27.6.2001, s.1). Asetusta sovelletaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä Tanskaa lukuun ottamatta. Asetus tuli täysimääräisesti voimaan 1.1.2004. Uusiin EU-jäsenvaltioihin sitä on voitu soveltaa 1.5.2004 lukien.

Asetus perustuu suoriin yhteyksiin pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen tuomioistuimen välillä. Asetuksen II luku (4-18 artikla) sisältää säännökset menettelystä, jota sovelletaan pyyntöjen toimittamisessa ja täyttämässä. Videoneuvotteluyhteydestä säädetään asetuksen 10 artiklan 4 kohdassa, jonka mukaan pyynnön esittänyt tuomioistuin voi pyytää pyynnön vastaanottanutta tuomioistuinta suorittamaan todisteiden vastaanottamisen viestintäteknikkaa, erityisesti video- ja teleneuvottelua käyttäen. Tällaista pyyntöä on noudatettava, jollei se ole ristiriidassa pyynnön vastaanottaneen tuomioistuimen jäsenvaltion lainsäädännön kanssa tai aiheuta merkittäviä käytännön vaikeuksia.

Asetus sisältää myös säännökset niin sanotusta suorasta täytäntöönpanosta, jossa on kysymys siitä, että todisteen vastaanottaminen tapahtuu toisessa jäsenvaltiossa ilman pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion tuomioistuimen apua (artikla 17). Artikla sisältää säännöksen siitä, millä edellytyksillä pyynnön esittävä tuomioistuin voi itse toimittaa todistelun vastaanottamisen pyynnön vastaanottaneessa jäsenvaltiossa. Suoraan täytäntöönpanoon voidaan ryhtyä vain pyynnön vastaanottaneen valtion suostumuksella. Artiklassa on säädetty, että pyynnön vastaanottaneen jäsenvaltion on edistettävä muun muassa videoneuvottelun käyttöä myös tässä suorassa täytäntöönpanossa.

2.3 Käytäntö

Työryhmä on keväällä 2004 pyytänyt videoneuvottelujen käyttötarpeisiin liittyviä tietoja kaikkiaan 16 kärjäoikeudesta ja kaikista hovioikeuksista.

Kyselyyn saatujen vastausten mukaan vain kahdessa kärjäoikeudessa on oikeudenkäynnissä hyödynnetty videoneuvottelutekniikkaa todistelun vastaanottamisessa. Jyväskylän kärjäoikeudessa on järjestetty istunto, jossa Saksassa ollut suomalainen asianomistajaa oli kuultu todistelutarkoituksessa Suomessa järjestetyssä, suomalaista vastaajaa koskeneessa rikosasian pääkäsittelyssä. Videoneuvottelu toteutettiin siten, että kärjäoikeus osti videoneuvottelupalvelun yksityiseltä palvelun tarjoajalta. Kuultava osallistui istuntoon omalla työpaikallaan olleen laitteiston välityksellä. Videoneuvotteluistuntoa pidettiin erittäin onnistuneena tapana kuulla asianomistajaa.

Lapuan kärjäoikeudessa on järjestetty yksi videoneuvotteluistunto. Kärjäoikeudessa vireillä olleen rikosasian pääkäsittelyssä kuultiin Espanjassa ollut suomalainen todistajaa. Kuuleminen toteutettiin siten, että videoyhteys luotiin espanjalaisen yliopiston ja Lapuan kärjäoikeuden istuntosalin välille. Teknisistä järjestelyistä vastasi keskusrikospoliisi, jolta laitteet oli lainattu. Kärjäoikeuden kokemus videoneuvotteluyhteyden käyttämisestä oli hyvä.

Tarvetta videoneuvotteluistuntojen järjestämiseen on ilmennyt ainakin Helsingin, Joensuun, Jyväskylän, Kemi-Tornion, Lahden, Tampereen, Turun ja Vantaan kärjäoikeuksissa. Muun muassa asianajajat ovat osoittaneet kiinnostusta valmisteluistunnon järjestämiseen videoneuvotteluna. Rajat ylittäviä tarpeita on esiintynyt esimerkiksi tilanteissa, joissa todistaja on asunut tai oleskellut Virossa, Hollannissa, Espanjassa, Etelä-Afrikassa ja Havaijilla.

Yhteenvedona käräjäoikeuksista kerätyistä tiedoista voidaan todeta, että tarvetta videoneuvotteluyhteyden käyttöön on esiintynyt jonkin verran. Pääasiallinen syy videoneuvotteluistuntojen käyttötarpeelle on ollut kuultavan ja käräjäoikeuden välinen välimatka. Tarvetta on ollut sekä valmisteluistuntojen järjestämiseen että todistelun vastaanottoon rikos- ja riita-asioiden pääkäsittelyssä. Yhdessäkään käräjäoikeudessa ei ole ilmoitettu olevan videoneuvottelulaitteistoa käytössä. Puhelimitse sekä videon välityksellä tapahtuneista kuulemistilanteista on hyviä kokemuksia niissä harvoissa tilanteissa, joissa tällaiseen kuulemiseen on ryhdytty.

Hovioikeuksilla ei ole omia videoneuvottelulaitteistoja käytössään. Viidessä hovioikeudessa on esiintynyt tarpeita videoneuvotteluistuntojen järjestämiseen. Niitä ei kuitenkaan ole tähän mennessä järjestetty. Vaasan ja Rovaniemen hovioikeuksissa on selvitelty edellytyksiä videoneuvotteluistuntojen järjestämiseen ulkopuolisen avun turvin. Vaasassa videoneuvotteluyhteyden toteuttamisesta oli neuvoteltu paikallisen puhelinyhtiön kanssa ja Rovaniemellä videoneuvotteluistunto oli suunniteltu järjestettäväksi yhteistyössä Poliisin tietohallintakeskuksen kanssa. Viimeksi mainitussa tilanteessa oli ollut tarkoitus kuulla Helsingissä ollutta asiantuntijaa, jonka piti osallistua istuntoon Telia-Soneran Helsingissä olleesta neuvottelutilasta käsin. Suunniteltu istunto oli kuitenkin peruuntunut.

Suomalaisilta käräjäoikeuksilta kerättyjen tietojen perusteella voidaan todeta, että kansainvälisiä, edellä mainittuihin sopimuksiin perustuvia videokuulemista koskevia oikeusapupyynnöitä ei ole käräjäoikeuksille toistaiseksi tullut. Sanotut instrumentit ovatkin olleet voimassa vasta hyvin vähän aikaa ja Euroopan neuvoston yleissopimus ei ole vielä voimassa Suomessa. Tarve etäkuulemiseen on kuitenkin ollut toistuvasti käsillä useissa kyselyyn osallistuneista käräjäoikeuksista. Pääasiallisena syynä siihen, ettei videoneuvotteluistuntoja ole juurikaan järjestetty, on ollut videoneuvotteluun tarvittavan laitteiston puuttuminen.

Tilanteista, joissa videoneuvotteluyhteyden käyttö olisi voinut alentaa prosessin kustannuksia, voidaan esittää esimerkkinä Helsingin käräjäoikeudessa keväällä 2004 ollut rikosasia, jossa Helsingin käräjäoikeus järjesti istunnon siten, että Virossa vankilassa ollutta henkilöä kuultiin todistelutarkoituksessa virolaisessa tuomioistuimessa Helsingin käräjäoikeuden esittämän oikeusapupyynnön johdosta. Kuuleminen oli järjestetty siten, että käräjäoikeus (puheenjohtaja ja kolme lautamiestä) sekä virallinen syyttävä ja Suomessa käsiteltävän asian vastaajan avustaja olivat matkustaneet helikopterilla Tallinnan kaupunkioikeuteen. Suomalainen vangittuna oleva vastaaja ei voinut osallistua kuulemistilaisuuteen. Istunnon puheenjohtajana oli toiminut virolainen alioikeustuomari, joka oli järjestänyt istunnon oikeusapupyynnön perusteella. Kuulemisesta aiheutui käräjäoikeudelle sen henkilökunnan matkakuluja 1584 euroa sekä neljän henkilön ulkomaan päivärahakustannukset.

3. Kansainvälistä vertailua

3.1 Ruotsi

Ruotsissa on vuoden 2000 alusta lukien voitu eräissä yleisissä kokeilutuomioistuimissa käyttää oikeudenkäynneissä videoneuvottelua (Lag om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång 1999:613, Förordning om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång 1999:856). Hallintotuomioistuimissa vastaava kokeilu on toteutettu vuonna 2001 (Lag om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol 2001:25, Förordning om försöksverksamhet med videokonferens i allmän förvaltningsdomstol 2001:38).

Yleisiä tuomioistuimia koskevan kokeilulain nojalla asianosaiset voivat osallistua tuomioistuinten istuntoon videoneuvotteluyhteyden välityksellä valituissa kokeilutuomioistuimissa (Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Övre Norrland, Norrköpings tingsrätt, Blekinge tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Gällivare tingsrätt, Luleå tingsrätt sekä myöhemmin Högsta domstolen, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Kalmar tingsrätt, Oskarshamn tingsrätt, Lycksele tingsrätt ja Skellefteå tingsrätt). Lain säätämänä edellytyksenä videoneuvotteluyhteyden käyttämiselle on, että se on sopivaa istunnon tarkoitus ja muut olosuhteet huomioon ottaen tai, että henkilön oikeuteen saapumisesta aiheutuisi kohtuuttomia kustannuksia tai hankaluuksia.

Kokeilu jatkuu edelleen ja se koskee tällä hetkellä 20 yleistä tuomioistuinta, korkeinta oikeutta, kaikkia hovioikeuksia ja osaa käräjäoikeuksista. Näistä useimpiin on rakennettu pysyvä videoneuvottelusalit ja/tai todistajia varten varattu huone.

Domstolsverket (DV) on kerännyt kokemuksia videoneuvottelujen käyttötarpeista ja käyttötilanteista yleisissä tuomioistuimissa. Kokemuksista on julkaistu loppuraportti Slutrapport-Försöksverksamhet med videokonferens i allmän domstol, DV Rapport 2002:5, jossa todetaan, että videoneuvotteluyhteyden käytöstä saadut kokemukset ovat pääosin myönteisiä. Videoneuvottelua oli käytetty sekä riita- että rikosasioiden valmistelutunneissa että pääkäsittelyissä. Oikeudenkäyntiin olivat videon välityksellä osallistuneet lähes kaikki tahot; asianosaiset, asiamiehet, todistajat, tulkit ja asiantuntijat. Pääasiallisena käyttötarkoituksena olivat olleet rikosasioiden pääkäsittelyt.

Ruotsin kokeilutuomioistuimista oli vuoden 2000 tammikuun ja vuoden 2002 toukokuun välisenä ajanjaksona videoneuvotteluyhteyttä hyödynnetty kaikkiaan 115 kertaa. Kaikkiaan 82 tapauksessa videoneuvottelua oli käytetty rikosasioiden pääkäsittelyssä ja näin ollen rikosasiat edustivat 79 prosenttia kokonaiskäyttötarpeesta. Videoneuvotteluyhteyttä oli käytetty riitaasioissa 14 prosentissa, konkurssiasioissa 3 prosentissa ja muissa asioissa 4 prosentissa tapauksista.

Syitä videotekniikan käyttöön yksittäistapauksissa olivat olleet välimatkasta johtuvat vaikeudet (31 tapausta), asianosaisen/todistajan pelko (14 tapausta), tuomioistuimen harkitsemat tehokkuussyyt (52 tapausta) ja muu syy (30 tapausta). Aloite videoyhteyden käyttöön oli yli 50 prosentissa tapauksista tullut oikeudelta. Noin 10 prosentissa tapauksista aloite oli tullut useammilta tahoilta (oikeus ja asianosaiset/todistaja) ja yli 40 prosentissa tapauksissa aloite oli tullut asianosaiselta tai todistajalta. Videoneuvotteluun osallistuneet henkilöt olivat osallistuneet oikeudenkäyntiin joko toisesta tuomioistuimesta, syyttäjänvirastosta taikka samassa tuomioistuimessa sijainneesta toisesta huoneesta.

Ruotsissa kokeilutuomioistuimet ovat puoltaneet lain vakinaistamista ja pitäneet perusteltuna sen ulottamista kaikkiin tuomioistuihin. Myös DV on päättänyt raportissaan esittämään kokeilulain vakinaistamista. Sitä on esitetty myös SOU:n mietinnössä Statens offentliga utredningar 2001:103 En modernare rättegång.

Ruotsissa saadut kokemukset osoittavat, että merkittävimpänä ongelmana videoneuvotteluyhteyden käytössä ovat olleet tekniikassa ilmenneet puutteellisuudet. Raportissa eriteltyjä ongelmia ovat olleet tietoliikenneyhteyksien epäonnistuminen sekä erilaiset äänen- ja kuvan laadussa ilmenneet puutteet ja ongelmat. Raportin mukaan perusedellytyksenä videoneuvottelustunnon onnistumiselle on luotettavasti toimiva ja riittävän yksinkertainen laitteisto.

Myös hallintotuomioistuimissa on kokeiltu videoneuvotteluyhteyksien käyttöä. Kokemuksista, jotka vastaavat pitkälti yleisissä tuomioistuimissa saatuja kokemuksia, on laadittu DV:n raportti (DV-Rapport 2004:1).

3.2 Norja

Norjassa on 17. heinäkuuta 2003 asetettu työryhmä suunnittelemaan pilottihanke videoneuvottelun käyttöönottoa varten (Prosjektdirektiv for internt forprosjekt om videokonferanser i domstolene). Työryhmä on selvityksessään esittänyt videokonferenssin käyttöönottoa asianosaisten tai todistajien kuulemisessa valmisteluistunnoissa ja pääkäsittelyissä kaikissa asiaryhmissä. Pilotointihankkeeseen osallistuu Norjassa viisi tuomioistuinta (Frostatting lagmannsrett, Hålogaland lagmannsrett, Nord-Troms tingrett, Oslo tingrett ja Trondheim tingrett). Kokeiluhanke on käynnistetty elokuussa 2003. Käyttökokemuksista ei ole vielä raportoituja tietoja.

3.3 Viro

Virossa videokonferenssin käytön rikosasioiden oikeudenkäynneissä mahdollistaa asiaa säätelevä, 1.7.2004 voimaan tuleva, rikosprosessilaki (Kriminaalmenetluse seadustik). Laki säätelee todistajan, asiantuntijan, epäillyn ja syytetyn kuulemista videoneuvotteluyhteyden avulla prosessin eri vaiheissa. Kuulemismahdollisuudet ovat laajat. Laki sisältää säännökset sekä maan sisäisistä että rajat ylittävistä oikeudenkäynneistä. Myös siviiliasioissa valmistellaan lakia, joka sisältäisi säännökset videokuulemisen hyväksikäyttämistä oikeudenkäynnissä. Uusi siviiliprosessilaki on tällä hetkellä parlamentin käsittelyssä.

Virossa toimivan suomalaisen yhteyssyyttäjän mukaan tarve videoneuvotteluyhteyden luomiseen Viron ja Suomen välillä on käytännössä suuri. Konkreettisia tarpeita kuulla asianomistajia, todistajia ja muita kuultavia videoneuvotteluyhteyden avulla on syntynyt toistuvasti erityisesti rikosasioiden oikeudenkäynneissä. Käytännössä tilanteissa, joissa esimerkiksi Virossa olevaa todistajaa on haluttu kuulla suomalaisessa oikeudenkäynnissä, on menetelty siten, että

kuultava haastetaan kuultavaksi. Ellei todistaja saavu vapaaehtoisesti oikeudenkäyntiin kuultavaksi, on oikeudenkäyntiä jouduttu yleensä lykkäämään ja todistajan kuuleminen on pyritty järjestämään oikeusaputeitse. Oikeudenkäynnin osapuolet ovat matkustaneet Suomesta virolaisessa tuomioistuimessa järjestettävään kuulemistilaisuuteen. Menettely on kallis, raskas ja aikaavievä.

Eräissä konkreettisissa oikeusapuasioissa on pyritty selvittämään videoneuvotteluyhteyden käyttömahdollisuuksia. Viron tuomioistuimissa ei tällä hetkellä ole käytössä videoneuvottelulaitteistoja, joita voitaisiin hyödyntää rajat ylittävissä oikeudenkäynneissä eikä kuulemistilaisuuksia ole voitu järjestää.

3.4 Venäjä

Venäjän federaation korkeimman oikeuden oikeusinformaatio-osaston päälliköltä saadun tiedon mukaan Venäjällä on vuodesta 1999 luotu videokonferenssijärjestelmiä ja niitä käytetään tuomioistuimissa vangitsemisasioiden aktiivisesti. Venäjällä vapausrangaistukseen tuomittu saa halutessaan osallistua asiansa käsittelyyn henkilökohtaisesti tai videokonferenssijärjestelmän avulla. Vuodesta 2003 lukien videokonferenssia on voitu hyödyntää myös valitusasteen oikeudenkäynneissä.

Videokonferenssijärjestelmä on nykyisin tuomioistuinten käytössä seuraavilla Venäjän alueilla: Moskovan kaupunki, Moskovan alue, Pietarin kaupunki, Tulan alue, Kaliningradin alue, Cheljabinskin alue, Tjumenin alue, Sverdlovin alue, Kemerovon alue, Chitan alue, Burjatian tasavalta, Novosibirskin alue, Rostovin alue, Krasnodarin piiri, Kalmykian tasavalta ja Habarovskin piiri. Lisäksi videoyhteyksiä ollaan luomassa Kurskin alueelle, Orlovin alueelle, Voronezhin alueelle, Smolenskin alueelle, Karjalan tasavaltaan, Tatarstanin tasavaltaan, Permin alueelle ja Irkutskin alueelle.

Venäjällä videoneuvottelujen käytöstä saadut kokemukset ovat myönteisiä. Videoyhteyksien käyttö on lyhentänyt huomattavasti kassaatio- ja lainvalvonta-asioiden käsittelyaikoja tuomioistuimissa. Ja lisäksi välimatkojen pituudesta johtuen videoneuvotteluilla on voitu alentaa prosessikustannuksia. Venäjällä on myös todettu, että videokonferenssin käyttö on poistanut myös vangittujen kuljettamiseen ja vartiointiin liittyviä ongelmia.

4. Videoneuvottelutekniikan hyväksikäyttö oikeudenkäynnissä

4.1 Yleiset edellytykset

4.1.1 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Perustuslain 21 § 2 momentti sekä Suomea velvoittavat ihmisoikeussopimukset turvaavat oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää, että oikeudenkäynnin on oltava avointa ja julkista ja, että prosessiin osallistuvalla on oltava oikeus tulla kuulluksi ja käyttää kyselyoikeutta oikeudenkäynnissä.

Perustuslain 21 § 2 momentin vakiintuneen tulkinnan mukaan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää suullisen istutokäsittelyn järjestämistä. Sitä, kuinka asianosaisen on osallistuttava suulliseen istutokäsittelyyn, ei sen sijaan ole säännelty. Oikeudenkäymiskaareen on kirjattu nimenomainen säännös videokuulemisesta oikeudenkäynnissä. Videokuulemisen mahdollistavat myös Suomea sitovat edellä mainitut kansainväliset sopimukset. Ihmisoikeudet eivät aseta oikeudenkäynnille sellaisia vaatimuksia, jotka eivät voisi toteutua videoneuvottelussa. Videokuulemisen voidaan katsoa olevan sopusoinnussa perustuslain ja ihmisoikeuksien edellyttämän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kanssa.

Avoimuus ja julkisuus edellyttävät, että videon välityksellä tapahtuva kuuleminen on kaikkien oikeussalissa olevien nähtävissä ja kuultavissa. Videokuulemisen käyttö jää aina tuomioistuimen tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Oikeudenkäynnin asianosaisia ja muita osallisia tulee tarvittaessa kuulla siitä, pitävätkö he videokuulemista sopivana.

4.1.2 Oikeudenkäynnin suullisuus ja välittömyys

Prosessin suullisuuden ja välittömyyden periaatteet toteutuvat hyvin videokuulemisessa. Ääni-, puhe- sekä kuvayhteyden sisältävänä tiedonsiirtomuotona videokuuleminen mahdollistaa vastaanotetun todistelun arvioinnin sekä näkö- että kuulohavaintojen perusteella. Esimerkiksi puhelimitse tapahtuvaan todistelun vastaanottoon verrattuna videokuuleminen mahdollistaa selvästi paremman näytön arvioinnin.

4.1.3 Oikeudenkäynnin julkisuus

Videoneuvotteluna järjestetty oikeudenkäynti on julkinen samojen sääntöjen perusteella kuin muutkin oikeudenkäynnit (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta (JulkL) 3 §, HE 32/2001 s. 44). Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutuminen edellyttää, että sellainenkin istunto, jossa käytetään videoneuvottelutekniikkaa, järjestetään istuntosalissa tai muussa paikassa,

jossa myös yleisö voi seurata oikeudenkäyntiä ja sen tapahtumia. Pääkäsittelyssä etäpisteestä kuultava on istuntosalin ulkopuolella. Kuva etäpisteestä tulee voida välittää oikeussalissa olevalle riittävän suurelle näyttöruudulle tai heijastaa istuntosalissa valkokankaalle siten, että etäpisteestä kuuleminen on kaikkien salissa olijoiden seurattavissa.

4.1.4 Yleiset tekniset edellytykset

Prosessin keskeisten periaatteiden toteutuminen videoneuvottelutekniikalla järjestetyssä istunnossa riippuu pitkälti kuulemisen teknisen toteuttamisen tavasta. Nykyinen videoneuvottelutekniikan taso rinnastuu sekä kuvan että puheen osalta laadukkaaseen televisioesitykseen. Teknisesti onnistuessaan videotekniikan käyttö on hyvin lähellä luonnollista kommunikointitilannetta ja kuuleminen toteutuu lähes samalla tavoin kuin kuultavan ollessa läsnä tuomioistuimen istunnossa. Videokuuleminen tarjoaa hyvät edellytykset kysymysten esittämiseen, joten oikeudenkäynnin kontradiktorisuus toteutuu, kun kaikille asianosaisille varataan tilaisuus kysymysten esittämiseen ja kuultavien lausumien seuraamiseen.

Videoistunnon teknisen tason vaatimukset riippuvat osaltaan siitä, minkälaisesta kuulemistilanteesta on kulloinkin kysymys. Jos kuultavana on henkilö, jonka luotettavuutta ei sinänsä ole mitään perusteita kyseenalaistaa, voidaan pitää riittävänä, että tuomioistuin näkee kuultavan kasvot hänen puhuessaan. Vastaavasti kuultavan on nähtävä hänelle kysymyksiä esittävän henkilön kasvot. Videokuuleminen voidaan järjestää helposti myös siten, että kuultava tai todistaja suullisten lausumien ohella esimerkiksi käsillään tai kehon asennoilla kuvaa jotain tapahtumaa tai tilannetta.

Videoneuvotteluyhteyden on katsottu soveltuvan parhaiten tilanteisiin, joissa kuullaan viranomaistahoja, poliiseja sekä asiantuntijoita ja todistajia, joiden kertomuksen luotettavuutta ei ole lähtökohtaisesti syytä epäillä ja joiden kertomuksen näyttöarvo on riittävän helposti arvioitavissa. Videokuuleminen ei sen sijaan useinkaan sovellu tilanteisiin, joissa edellytetään henkilön tunnistamista muuten kuin kasvokuvan perusteella.

4.1.5 Videoneuvottelutilat

Olisi luonnollisesti selkeintä, että tuomioistuimella olisi itsellään käytettävänä istuntosali, jossa on tekniset valmiudet videoneuvotteluistunnon pitämiseen. Tällöin täytetään helpoimmin esimerkiksi oikeudenkäynnin välittömyyden, keskityksen ja julkisuuden videoneuvotteluistunnolle asettamat vaatimukset. Jos tällaista istuntosalia ei kuitenkaan ole, voi tuomiois-

tuin tarvittaessa erityisjärjestelyin pitää videoneuvotteluyhteyttä tarvitsevan istuntonsa muusakin siihen soveltuvassa tilassa. Tällöin on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota oikeudenkäynnin yleisöjulkisuuden toteutumiseen.

Lainsäädäntö ei sinänsä aseta rajoituksia sille, minkälaisesta tilasta oikeudenkäynnin etäpisteestä kuuleminen suoritetaan. Selvää on, että sekä teknisten valmiuksien että tilojen tulee olla sellaiset, että kuultavan kasvojen näkyminen ja hänen äänensä kuuluminen saavuttavat tavanomaisen keskusteluyhteyden havainnointitason.

Videoneuvottelutilan luonteella voi olla merkitystä, mikäli asianosaisen tai kuultavan läsnäoloon halutaan liittää sanktiouhka.

Oikeudenkäymiskaaren (768/2002) 5 luvun 15d §:ssä on nimenomaisesti todettu, että oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksiä asian ratkaisemisesta poissaolon perusteella ei sovelleta silloin, kun riita-asian valmisteluistunto järjestetään videoneuvotteluna. Näin ollen uhkia valmisteluistunnosta poissaolon varalta ei myöskään voida asettaa (HE 32/2001 s. 44). Tämän vuoksi riita-asian valmisteluistunnon paikka jää pitkälti asianosaisten ja tuomioistuimen sovittavaksi.

Todistelun vastaanotto pääkäsittelyssä saattaa sen sijaan edellyttää poissaoloseuraamusten ja pakkokeinojen käyttämistä. Oikeudenkäymiskaaren (381/2003) 26 luvun 24 a § 3 momentin mukaan silloin, kun videoneuvotteluna toteutettu todistajan, asiantuntijan tai asianosaisen kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, kuulusteluun sovelletaan mitä todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään. Kutsussa kuulusteluun on ilmoitettava minä päivänä ja millä tavoin kuulustelu toimitetaan sekä tarpeelliset tiedot asianosaista ja asiasta. Kutsussa on myös mainittava todistajan poissaolon ja niskoittelun varalta asetetut uhat sekä todistajan oikeus palkkioon. Alioikeusmenettelyn osalta vastaavaa säännöstä ei ole.

Lähtökohtaisesti voidaan pitää selvänä etuna, jos etäpiste sijaitsee siten, että tila on viranomaisvalvonnassa. Tällöin voidaan muun muassa helposti varmistaa kuultavan henkilöllisyys ja opastaa kuultavaa kulloisenkin kuulemistilanteen eri vaiheista sekä tekniikan että menettelysääntöjen osalta. Viranomaisvalvonnassa olevaa tilaa voitaneen pitää myös poissaoloon liittyvän sanktiouhan asettamisen edellytyksenä. Yksittäistapauksessa videoneuvotteluun so-

veltuva etäpiste jää viime kädessä tuomioistuimen harkintaan eikä ole periaatteellista estettä sille, että etäpisteenä toimisi esimerkiksi yksityinen yritys.

Pilotoinnin jälkeen on ehkä syytä harkita, tulisiko videokuulemisen poissaolosanktiot säännellä laissa ja ulottaa koskemaan myös muita kuin viranomaistiloja.

4.1.6 Tallenteet

Oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n mukaan (1064/1991) pääkäsittelyssä vastaanotettu todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarkoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Äänite on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan ratkaisupäivästä tai, jos asiassa on haettu muutosta, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu (OK 22:10).

Videokuulemisesta tehtävästä tallenteesta tai sen säilyttämisestä ei ole säännöksiä oikeudenkäymiskaareissa. Keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa EU:n jäsenvaltioiden välillä tehdyn vuoden 2000 yleissopimuksen voimaan saattamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, että videokuulemisesta olisi tehtävä sekä äänen että kuvan sisältävä tallenne (HE 31/2003 s. 42).

Kuvan tallentamisesta saatava hyöty on vähäistä. Silloin, kun kuulemisesta tehdään kuvan ja äänen sisältävä tallenne, voidaan sitä eräissä tapauksissa hyödyntää muutoksenhakuasteessa. Jos suullista todistelua ei ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, voidaan käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatalenne tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä (OK 26:24a). Edellytyksenä on kuitenkin, ettei hovioikeudessa ole kysymys näiden henkilöiden kertomusten uskottavuuden arvioinnista. (HE 83/2001 s. 32). Todistelun ottamista vastaan muutoksenhakuasteessa tällaiselta tallenteelta on pidettävä poikkeuksellisenä

Valtaosa tuomioistuimissa tapahtuvasta todistelusta otetaan tulevaisuudessakin vastaan siten, että todistelutarkoituksessa kuultavat henkilöt ovat itse läsnä tuomioistuimessa. Näiden henkilöiden kuulemista ei kuvata ja kuulemisesta tehdään vain äänitalenne. On mahdollista, että kuvan tallentaminen saattaisi jo sinänsä vaikuttaa todistajan antamaan kertomukseen tai muutoin hämmentää häntä. Muun muassa näistä syistä johtuen työryhmä katsoo, ettei ole perustetta asettaa videoneuvotteluna tapahtuvaa todistelun vastaanottoa tallennuksen osalta erilaiseen asemaan salissa vastaanotettavaan kuulemiseen nähden.

Oikeudenkäynnin aikana syntyneet tallenteet ovat julkisia (JulKL 7 §), sillä lain tarkoittamina oikeudenkäyntiä koskevana asiakirjoina pidetään myös oikeudenkäynnin aikana syntyneitä taltiointeja. Näin ollen tallenne, joka sisältää äänen lisäksi myös kuvan, on periaatteessa julkinen samojen periaatteiden nojalla kuin pelkän äänenkin sisältävä tallenne. Kuvan sisältävän tallenteen julkisuus voi olla ongelmallinen esimerkiksi samassa asiassa myöhemmin vastaanotettavan todistelun kannalta. Oikeudenkäynnissä syntyneen tallenteen ei tulisi olla muiden todistajien saatavissa ennen kuin he antavat omat todistajankertomuksensa asiassa. Lisäksi pelkäävän todistajan asema saattaa vaarantua, jos hänen kuvansa sisältävä tallenne tulee julkiseksi. Mikäli videokuulemisen kuvan tallentamista pidetään tarpeellisena, tulisi asiasta säätää laissa siten, että tallenteen julkiseksi tulemisessa otetaan huomioon prosessin turvaamiseen ja todistajansuojeluun liittyvät näkökohdat.

4.2 Videoneuvottelun käyttötilanteet

4.2.1 Yleistä

Selvänä pääsääntönä tulee luonnollisesti olla edelleenkin tavanomainen oikeudenkäynti. Videoneuvottelutilanteen käyttämisen tulee perustua yksittäisten tilanteiden tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Sen suorittaa viime kädessä aina tuomioistuimien, mutta tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota myös asianosaisten ja videotekniikan välityksellä kuultavan henkilön kannanottoihin.

Tärkein ja yleisin arviointiperuste ovat kustannuskysymykset. Mitä etäämmältä kuultava joutuisi saapumaan oikeudenkäyntiin, sitä suuremmaksi nousevat yleensä kustannukset ja myös kuultavan ajanhukka. Oman kustannuseränsä aiheuttaa myös oikeudenkäyntiin osallistumisesta johtuva vankilassa säilytettävän henkilön kuljetus ja vartiointi.

Vankeinhoitolaitoksen arvion mukaan vankikuljetukset muodostavat tällä hetkellä yhden keskeisimmistä turvallisuusriskeistä. Turvallisuusriskejä on viime vuosina lisännyt muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden kasvu ja terrorismin uhka. Erityisesti tutkintavankien erillään pitämisen tarve on korostunut ja samalla vaikeuttanut kuljetusten järjestämistä. Vantaan vankila on esittänyt erityisvarustellun kuljetusauton saamista vankikuljetusten turvaamista varten.

Videokuulemisen käyttötilanteen arviointiin voi vaikuttaa myös se, minkä tyyppisestä kuulemisesta on kysymys. Lienee varsin yleisesti hyväksyttyä, että videokuulemiseen sopii hyvin

asiantuntijatyypinen todistelu. Videoneuvottelun käyttäminen todistajan kuulemisessa puoltaa myös se tilanne, että todistajan luotettavuutta ei ole millään perusteella aihetta kyseenalaistaa.

Eräs videokuulemisen käyttötilanne on myös mahdollisuus sen avulla suojella pelkäävää asianomistajaa, todistajaa tai muuta kuultavaa. Tällainen kuulemistapa johtaa siihen, että kuultava ei joudu oikeudessa kohtaamaan pelkäämäänsä henkilöä.

Videokuulemisen tarkoituksenmukaisuusharkintaan voi vaikuttaa myös kuulemistilanteen luonne. Teknisesti selkein ja helpoin on yleensä yhden tai useamman etäkuultavan kuuleminen todistajana tai todistelutarkoituksessa. Henkilötodistajat kuullaan tavallisesti vuorotellen eivätkä he saa olla istuntosalissa läsnä muutoin kuin oman kuulemisensa ajan. Tällöin yhteys etäkuultavaan otetaan silloin, kun todistelun vastaanotto aloitetaan. Etäkuultava seuraa oikeuden istuntoa etäpisteessä olevalta näyttöpäätteeltä ja istuntosalissa hänen kuvansa näkyy joko näyttöpäätteiltä, televisionäytöltä tai heijastettuna valkokankaalle. Kuulemisen jälkeen yhteys katkaistaan.

Mikäli asianosainen osallistuu istuntoon etäpisteestä käsin muutoin kuin kuultavana, tulee videoneuvottelunistunto järjestää pääkäsittelysalin ja etäpisteen välillä siten, että myös etäpisteessä oleva voi seurata kaikkia oikeuden istuntosalin puheenvuoroja ja oikeudenkäyntiin liittyviä tapahtumia. Tällöin etäpisteessä oleva on koko istunnon kestävässä videoneuvotteluyhteydessä istuntosaliin. Kun salissa esimerkiksi aloitetaan todistelun vastaanotto, etäpisteessä olijat seuraavat istuntosalin tapahtumia omilta näyttöpäätteiltään ja istuntosalissa olevalta näyttöpäätteiltä/televisionäytöltä/valkokankaalta puolestaan näkyy etäpisteessä olevan lähikuva.

Ruotsissa saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida, että videoneuvottelua tultaisiin nykyisen lainsäädännön pohjalta meillä ensisijaisesti käyttämään vastaanotettaessa todistelua rikosasioiden pääkäsittelyssä.

4.2.2. Maan sisäiset oikeudenkäynnit

Laajoissa riita-asioissa oikeudenkäynnit ovat pääosin dispositiivisia, joka tarkoittaa sitä, että asianosaiset ratkaisevat oikeudenkäynnin jatkumisen. Asianosaiset tekevät usein oikeudenkäynnin kestäessä sovintoja ja oikeudenkäynti päättyy tuomioon vain osassa asioita. Vaikka oikeudenkäynnin kulusta vastaaminen ja prosessinjohto kuuluvat tuomioistuimelle, myötäva-

kuttavat asianosaiset usein vapaaehtoisesti esimerkiksi oikeudenkäynnin aikatauluihin sekä todistajien ja kuultavien vapaamuotoiseen paikalle kutsumiseen jne.

Videoneuvottelu on mahdollinen riita-asian valmisteluistunnossa. Riita-asian asianosaiset käyttävät usein asiamiestä tai avustajaa. Tällöin asianosaiset tai joku asianosaisista voivat osallistua istuntoon etäpisteestä, esimerkiksi asianajotoimistosta käsin. Tuomioistuimen istuntosalissa voi periaatteessa olla paikalla vain puheenjohtaja ja käräjäsihteeri.

Videoneuvotteluna järjestettävissä valmisteluistunnoissa on tärkeää, että kaikille asianosaisille turvataan olosuhteiltaan yhtäläiset mahdollisuudet osallistua prosessiin (HE 32/2001 s. 43). Käsittelyn tasapuolisuuden toteutuminen tulee jokaisessa yksittäistapauksessa olla sekä tuomioistuimen että asianosaisten arvioitavissa. Tasapuolisuuden periaatteen kannalta voitaneen pitää riittävänä, että kaikilla asianosaisilla on yhtäläiset näkö- ja kuuloyhteydet toisiinsa ja että asianosaiset voivat esittää kysymyksiä kaikille muille asianosaisille. Myös prosessinjohtolla voidaan varmistua siitä, että asianosaisten kohtelu on tasapuolista. Koska riita-asian valmisteluistunnon yhtenä tarkoituksena on selvittää mahdollisuudet asian sovinnolliseen ratkaisemiseen, on tuomioistuimen harkittava videoneuvottelun järjestämistä myös tästä näkökohdasta.

Voimassa oleva laki ei salli rikosasian valmisteluistunnon pitämistä videoneuvotteluna. Videoneuvottelun käyttö soveltuisi sinänsä rikosasioiden valmisteluistuntoihin, kuten rikosprosessin tarkistamistyöryhmä on mietinnössään esittänyt (Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietintö 2003:11 s. 60-62). Rikosasioissa suullisia valmisteluistuntoja on pidetty verraten harvoin, lähinnä laajoissa ja vaikeissa rikosasioissa, joissa on useita asianosaisia. Valmisteluistunto on käytännössä pääasiassa oikeudenkäynnin aikataulun ja jaksotuksen suunnittelua. Siinä arvioidaan esimerkiksi syyttäjän syytteen ja asian esittelyn, asianosaisten ja vastaajien puheenvuorojen kestoajat ja sovitaan henkilötodistajista ja heidän kuulemisjärjestyksestään ja paikalle saapumisestaan.

Maan sisäisissä oikeudenkäynneissä videokuulemistarpeita lienee eniten tilanteissa, joissa asianomistaja tai kuultava on muun asian vuoksi tutkintavankina tai suorittamassa vankeusrangaistusta. Videokuulemisen tarkoituksenmukaisuusharkintaan vaikuttavat tällöin erityisesti turvallisuustekijät sekä kuultavan kuljetuksesta ja vartioinnista aiheutuvat kustannukset.

Videokuulemisen laajentamista rikosasian asianosaisiin olisi tarpeen jatkossa harkita laajempaanakin. Ruotsissa videokuuleminen mahdollistaa syyttäjän ja myös rikosasian vastaajan kuulemisen rikosasiassa videotekniikan välityksellä. Vastaajan kuulemista on lailla rajoitettu. Videokuulemista ei voida käyttää esimerkiksi asioissa, joissa voidaan harkita seuraavan yli kolmen kuukauden vankeusrangaistus.

4.2.3. Vangitsemisasiat ja säilöönotot

Voimassa oleva laki ei salli videokuulemista pakkokeinoasioissa.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietinnössä (2003:11 s. 118) olevan vangitsemisvaatimuksen käsittelyn läsnäoloa koskevan ehdotetun uuden pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n mukaan: ”Vangittavaksi vaadittua, joka on pidätetty, on kuultava henkilökohtaisesti vangitsemisvaatimuksesta. Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangittavaksi vaaditun istuntosalissa läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittavaksi vaadittu on tuotava tuomioistuimeen. Pidätetylle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa vaatimusta käsiteltäessä.”

Vangitsemisvaatimuksen uudelleen käsittelyä koskevan edellä mainitun mietinnön (Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietintö 2003:11 s. 119) ehdotetun pakkokeinolain 1 luvun 22 §:n mukaan: “Vangitulle ja hänen avustajalleen sekä asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasiaa uudelleen käsiteltäessä, jollei vangittu tai pidättämiseen oikeutettu virkamies ilmoita, ettei kuuleminen ole tarpeen. Vangittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos vangittu niin haluaa tai hänen kuulemiseensa asian selvittämiseksi on muutoin syytä. Jos tuomioistuin harkitsee soveliaaksi, kuuleminen voi tapahtua vangitun istuntosalissa läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisena, vangittu on tuotava tuomioistuimeen.”

Vankiloiden ja tuomioistuinten välillä tapahtuvista vankikuljetuksista aiheutuu vuosittain yhteensä n. 4 573 000 euron kuljetus- ja vartiointikustannukset. (Rikosseuraamusviraston selvitys vankikuljetusten nykytilasta 2003:22 s. 22) Luvussa ei ole mukana poliisivankiloista tapahtuneista kuljetuksista ja vartioinnista aiheutuneita kustannuksia eikä kuljetuksen aikana muussa kuin omassa vankilassa tapahtuneesta säilyttämisestä mahdollisesti aiheutuvia lisä-

kustannuksia. Vantaan vankilassa on istuntosali, jossa on turvallisuussyistä pidetty eräitä Korkeimman oikeuden, hovioikeuden ja käräjäoikeuden rikosasioiden oikeudenkäynti-istuntoja. Oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden kannalta laajamittainen istuntojen pitäminen suljetussa laitoksessa ei kuitenkaan ole ongelmaton, koska yleisön pääsy istuntoja seuraamaan vaikeutuu.

Edellä jaksossa 2.1.5. selostettu vuoden 2004 alusta voimaan tullut pakkokeinolain muutos vähensi Helsingin käräjäoikeudessa vangitsemisasioiden määrää noin kolmannekseen vuoden 2003 tilanteesta.

Ajalla 1.1.2003-31.5.2003 tuli Helsingin käräjäoikeuden pakkokeino-osastolle noin 50 uutta vangitsemisasiaa kuukaudessa eli runsaat kaksi jokaista arkityöpäivää kohti. Näistä osa käsiteltiin viikonloppuisin päivystysasioina Helsingin poliisivankilassa. Uusintavangitsemisia käsiteltiin 120-160 asiaa kuukaudessa.

Vertailuaikana 1.1.2004 -31.5.2004 vangitsemisasioiden määrä väheni olennaisesti juuri vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyä koskeneen lainmuutoksen takia. Ensikäsittelyyn tuli tänä ajanjaksona 205 uutta vangitsemisasiaa, eli samoin kuin edellisenä vuonna, runsaat kaksi asiaa arki-istuntoa kohti. Vangitsemisasioiden uusintakäsittelyjä oli tammikuun ylimenokauden jälkeen enää 28-40 asiaa kuukaudessa.

Vangitsemisasioihin rinnastuva kuljetusta ja valvontaa vaativa ryhmä ovat myös ulkomaalaislain nojalla säilöön otetut henkilöt. Uuden ulkomaalaislain (301/2004) 7 luvussa on säännökset ulkomaalaisen säilöön otosta. Lain 123 §:n mukaan säilöön ottamisesta päättää pääsääntöisesti kihlakunnan poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin, liikkuvan poliisin tai rajavartiolaitoksen päällystään kuuluva virkamies. Lain 125 §:n mukaan säilöön otettu on tuotava käräjäoikeuden istuntoon ja häntä on kuultava säilöön ottamisen edellytyksistä. Jollei säilöön otettua ulkomaalaista ole määrätty päästettäväksi vapaaksi, säilöön otetun säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeuden on lain 128 §:n mukaan omasta aloitteestaan otettava säilöön ottamista ja poikkeuksellista sijoittamista koskeva asia uudelleen tutkittavaksi aina viimeistään kahden viikon kuluttua päätöksestä, jolla käräjäoikeus on määrännyt säilöön otetun pidettäväksi edelleen säilössä asianomaisessa sijoituspaikassa.

Ulkomaalaisten säilöönottoasioita käsitellään pääsääntöisesti Helsingin käräjäoikeudessa. Ajalla 1.1.2003-31.5.2003 Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltiin 147 säilöönottoasiaa. Säilöönottoasiat ovat lisääntyneet vuonna 2004. Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltyjen asioiden lukumäärä ajalla 1.1.2004-31.5.2004 oli 282. Säilöönottotut tuodaan nykyisin käräjäoikeuden istuntoon useimmiten Helsingin Katajanokalla sijaitsevasta entisestä lääninvankilasta. Kuljetuksista vastaa pääasiassa Helsingin ulkomaalaispoliisi.

Ulkomaalaislaki ei mahdollista säilöönottoasian käsittelyä tuomioistuimessa videoneuvotteluna. Säilöönottettujen henkilöiden kuuleminen videoneuvotteluyhteyden avulla säilöönottopaikasta käsin voisi vähentää kuulemisesta aiheutuvia kustannuksia ja joustavoittaa menettelyä. Työryhmä esittää harkittavaksi voidaanko ulkomaalaislakia muuttaa siten, että ulkomaalaisten säilöönottoa ja/tai säilöönoton jatkamista koskevia asioita voitaisiin käsitellä tuomioistuimissa videoneuvotteluna.

4.2.5. Rajat ylittävät oikeudenkäynnit

Kansainvälistymisen lisääntyminen ja esimerkiksi Euroopan unionin laajentuminen lisäävät myös oikeudenkäyntien kansainvälisyyttä sekä riittä- että rikosasioissa. Suomi on Euroopan unionissa ja Euroopan neuvostossa sitoutunut edistämään videoneuvottelun käyttöä ja lisäämään asianosaisten mahdollisuuksia osallistua oikeudenkäynteihin videoneuvottelutekniikan välityksellä.

Tilanteissa, joissa henkilökohtainen osallistuminen oikeudenkäyntiin edellyttää henkilön matkustamista tai kuljettamista valtiosta toiseen, videokuuleminen olisi usein edullista henkilön oleskelumaasta käsin. Tällöin korostuu yhtäältä kuulemisesta asianosaisille ja kuultavalle sekä myös valtiolle aiheutuvien kustannusten aleneminen. Välillistä taloudellistakin hyötyä ulkomailla olevan kuultavan kuulemisesta videotekniikalla voidaan saavuttaa myös sen ansiosta, että oikeudenkäynti voidaan usein saada nopeammaksi ja joustavammaksi, kun sen aikataulua ei tarvitse sitoa kaukaa saapuvan kuultavan paikalletuloedellytyksiin. Videoneuvotteluyhteyden avulla kuuleminen korostaa oikeudenkäynnin suullisuutta ja välittömyyttä ja sen vuoksi sitä voidaan pitää perinteistä oikeusapumenettelyä parempana vaihtoehtona toteuttaa rajat ylittäviä oikeudenkäyntejä.

Riita-asioiden osalta kansainväliset videotekniikkaa hyödyntävät oikeudenkäynnit rajoittunevat pitkälti todistelutarkoituksessa kuultavan osallistumiseen oikeudenkäyntiin.

Rikosasioiden osalta tarve videokuulemisen hyödyntämismahdollisuuteen koskenee lähinnä lähialueiden kanssa tehtävää yhteistyötä.

5. Tekniikka, laitteisto ja kustannukset

5.1. Taustaa

Videoneuvottelulaitteistolle asetettavat tekniset toimintatarpeet voidaan määritellä viime kädessä menettelyä koskevista prosessiperiaatteista käsin. Edellytyksenä videoneuvottelutekniikan käyttöön on, että valittu tekninen toteutustapa turvaa häiriöttömän suullisen ja välittömän kuulemisen siten, että kuulemistilanne todella korvaa henkilökohtaisen läsnäolon.

Käytännössä tuomioistuimessa järjestettävässä videoneuvottelussa on videoneuvottelutekniikalla kyettävä luomaan tilanne, jossa salissa olijat voivat keskustella luontevasti etäpisteessä olevan kanssa. Luonteva keskustelu edellyttää katsekontaktia sekä moitteetonta äänen ja kuvan laatua. Kaikilla asianosaisilla tulee olla mahdollisuus kuulla ja nähdä todistelutarkoituksessa kuultava henkilö ja esittää hänelle kysymyksiä samalla tavalla kuin, jos kuultava henkilö olisi tuomioistuimessa henkilökohtaisesti läsnä (HE 190/2002 s. 29). Kaikilla istuntoon osallistuvilla on oltava mahdollisimman samankaltaiset ulkoiset puitteet, jotta asianosaiset tulevat kohdelluiksi tasapuolisesti.

Videoneuvotteluna käytävässä oikeudenkäynnissä erottuu kaksi erilaista perustilannetta; yhtäältä tilanne, jossa etäkuultavana on todistaja, joka osallistuu oikeudenkäyntiin vain kuulemisen ajan ja toisaalta tilanne, jossa etäkuultavalla on yhteys istuntosaliin koko istunnon keston ajan.

5.2 Videoneuvottelulaitteistoista

Videoneuvottelulaitteisto koostuu useista eri komponenteista, joilla tallennetaan, välitetään ja vastaanotetaan kuvaa ja ääntä. Videoneuvottelu toteutetaan useimmiten tarkoitusta varten suunnitellulla videoneuvottelulaitteistolla. Hallitsevana osana laitteistoa on suuri televisioruutu tai valkokankaalle videotykillä heijastettava kuva. Videoneuvottelulaitteeseen on integroitu koodekki, verkkosovitin, kamera tai useita kameroita ja mikrofoni tai mikrofoneja. Kaiuttimina voidaan käyttää erillisiä kaiuttimia tai television omia kaiuttimia.

Edellä kuvatun nk. laitteistopohjaisen ratkaisun rinnalla teknisenä toteutusvaihtoehtona on ohjelmistopohjainen ratkaisu. Se perustuu tavalliseen PC-tietokoneeseen, johon asennetaan videoneuvottelussa tarvittavat lisäkortit, verkkokortti ja videokortti. Lisäksi tarvitaan kamera(t), mikrofoni(t), kaiutin ja videoneuvotteluohjelmisto. Näyttönä voidaan käyttää joko tietokoneen näyttöpäätettä/useita näyttöpäätteitä tai kuva voidaan heijastaa videotykillä valkokankaalle.

Videoneuvottelussa käytetään tiedonsiirron yhteystapana joko IP-verkkoa (internet) ja/tai ISDN-yhteyttä. Laitteistopohjainen videoneuvottelujärjestelmä voi käyttää sekä IP-verkkoa että ISDN-yhteyttä tiedonsiirron yhteystapana. Tietoliikenneyhteys eri toimipisteiden välille voidaan rakentaa joko kiinteäksi tai se voidaan luoda jokaista käyttökertaa varten erikseen. Kansainväliset yhteydet voidaan rakentaa kiinteinä IP-yhteyksinä tai ISDN-yhteyksinä. Jos käyttö on satunnaista, kannattaa yhteys rakentaa väliaikaiseksi.

Oikeushallinnon virastoissa yhteyden rakentamisessa voidaan hyödyntää oikeusministeriön omaa monipalveluverkkoa. Tällöin tiedonsiirron yhteystapana on IP-yhteys. Yhteyden muodostaminen oikeusministeriön sisäiseen verkkoon vaatii määrittelyjä verkon palomuuripalvelimelle, joten yhteyden rakentaminen vaatii sekä aikaa että rahaa. Tietoturva on otettava huomioon etenkin silloin, kun ulkopuolisille tulee yhteys oikeusministeriön sisäverkkoon. Tämän vuoksi on perusteltua käyttää ISDN-yhteyttä lähinnä ulkomaan yhteyksien ottamiseen.

IP-yhteyksissä ei yhteysajasta makseta erikseen, kun käytetään omaa sisäistä verkkoa. ISDN-liittymät täytyy tilata erikseen ja niiden hankinta- ja käyttökustannukset ovat suuret. ISDN-yhteyksissä maksetaan kuukausittainen perusmaksu ja käytön mukaan minuutti kerrallaan kuten puhelinyhteyksistä.

Yleisen internetin käyttöön liittyy kuitenkin tietoturvariskejä, jotka on pystyttävä eliminoimaan. IP-verkko on ISDN:ää tietoturvallisempi, koska sisäverkon ulkopuolisiin yhteyksiin voidaan käyttää ns. VPN-suojaustekniikkaa (Virtual Private Network). Laitteisto- ja ohjelmistotoimittajat tarjoavat myös erilaisia muita suojaustapoja, mm. tietoliikenteen suojaamisen vahvaa salausta käyttäen. Periaatteessa yhteys saadaan teknisesti suojattua siten, että ulkopuolisten pääsy videoneuvotteluun voidaan estää. Tietoturvan merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa videoneuvotteluistunto ei ole julkinen.

Laitteiston ja yhteyden toimivuuden ja moitteettoman äänen ja kuvan laadun lisäksi videoneuvottelulaitteistolle voidaan asettaa tiettyjä teknisiä toimintavaatimuksia, joiden on täyttyvä, jotta laitteistoa voidaan tyydyttävästi hyödyntää oikeudenkäynneissä. Moitteettoman kuvan ja äänen laadun sekä toimivan yhteyden lisäksi tuomioistuimissa käyttöönotettavien videoneuvottelulaitteistojen tulee täyttää seuraavat vaatimukset:

- Laitteiston tulee olla niin helppokäyttöistä, että teknistä tukihenkilöstöä laitteiston käyttöön tai videoneuvottelun asentamiseen käyttövalmiiksi ei tarvita. Puheenjohtajan tai kärjäsihteerin tulee voida vaivattomasti käynnistää videoneuvotteluyhteys esimerkiksi tietokoneen tai erillisen ohjauspaneelin kautta.

- Laitteiston ohjailun istunnon kuluessa tulee olla niin helppoa, että puheenjohtaja tai kärjäsihteerin voi muiden työtehtäviensä ohella huolehtia laitteiston käytöstä ilman, että salissa olisi oltava muuta henkilöstöä laitteistoa käyttämässä. Laitteiston käyttö ei saa häiritä istunnon kulkua.

- Laitteistojen käyttäjätuen ja käyttäjäkoulutuksen on lähtökohtaisesti järjestettävä oikeushallinnon virastojen nykyisen tukihenkilöstön avulla eikä tarvetta lisähenkilöresursseihin saa syntyä.

- Videoneuvotteluiistuntoon osallistuvien asianosaisten ja todistajien ei tule osallistua laitteiston aktiiviseen käyttöön. Asianosaisten tarvitseman laitteiston tulee olla mahdollisimman vähäistä. Mikäli mahdollista, videoneuvottelu on voitava toteuttaa niin, että yksinomaan kärjäsihteerin ohjaa laitteistoa salissa sekä etäpisteessä ilman, että muiden tarvitsee osallistua laitteiden käyttöön tai ohjailuun.

- Virastoihin jo hankittuja laitteita (mikrofoneja, atk-laitteita, dataprojektoreita) on mahdollisimman paljon pystyttävä hyödyntämään videoneuvottelujen järjestämisessä ja laitteistoa on mahdollisuuksien mukaan voitava integroida oikeushallinnossa käytössä oleviin atk- ja äänentoistojärjestelmiin.

- Laitteiston on oltava yhteentoimiva muiden esitystekniikoiden (esim. power point-esitys) kanssa.

- Laitteiston on oltava mahdollisimman yhteensopiva kotimaisten ja kansainvälisten videoneuvottelulaitteistojen kanssa.

5.3 Videoneuvottelulaitteiston sijoittaminen tuomioistuimeen ja etäpisteeseen

Videoneuvottelulaitteisto voidaan asentaa 1) kiinteästi sille varattuun tilaan, esimerkiksi istuntosaliin tai 2) liikuteltavaan kärkeen eli AV-vaunuun, jota voidaan siirtää tarvittaessa tilasta toiseen. Tuomioistuimen etäpisteisiin, esim. vankilaan tai pelkäävän todistajan huoneeseen, voidaan asentaa joko kiinteä laitteisto tai liikuteltava ratkaisu riippuen tilan muusta käyttötarkoituksesta.

Kiinteän ratkaisun etuna on, että laitteet ovat aina käyttövalmiina ja pysyvät varmemmin käyttökunnossa. Liikuttelussa laitteisto saattaa kärsiä jonkin verran. Ongelmia voivat aiheuttaa erityisesti kaapelit ja liittimet, joita joudutaan irrottamaan ja kiinnittämään usein. Liikuteltaessa voidaan joutua myös muuttamaan asetuksia, joten ne vaativat erityishuomiota aina kun laitteistoa siirretään. Siirtely ja kytkeminen vaatii aina henkilötyötä.

Istuntosalissa ja etäpisteessä tarvittavaa videoneuvottelulaitteistoa ovat:

Istuntosali:

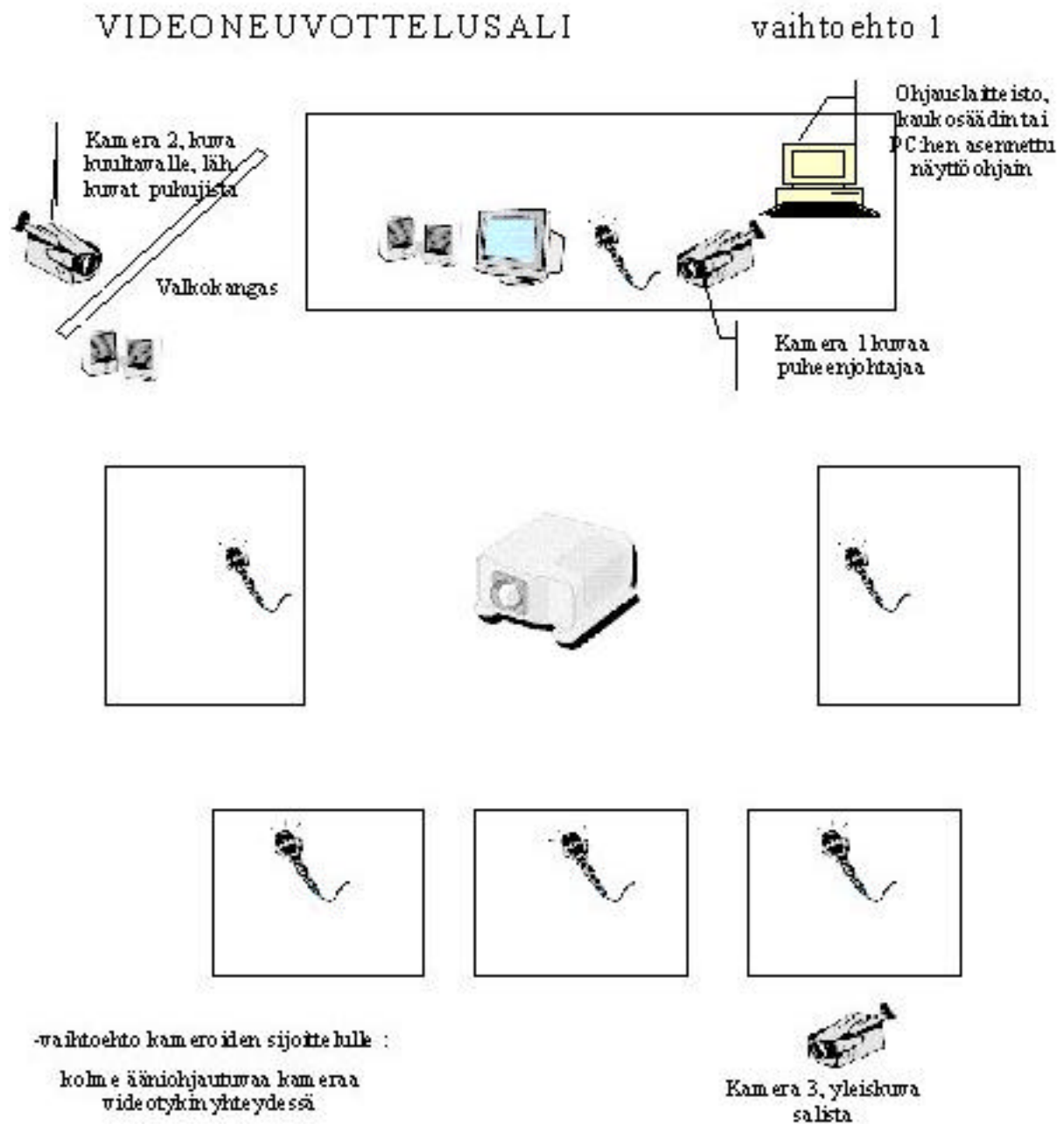
- kameroita (2-3 kpl)
- ohjailukeskus/koodekki (kameroiden sekä mikrofoniin ja dokumenttikameran ohjaamiseen)
- näyttöpäätte/näyttöpäätteitä tai televisio/plasmanäyttö tai videotykki ja valkokangas
- mikrofoneja ja kaiuttimia äänen toistoa varten
- dokumenttikamera

Työryhmä on järjestämiensä videoneuvottelutekniikan kokeilutilaisuuksista saatujen kokemusten perusteella pitänyt lähtökohtaisesti parhaana varustaa istuntosali laitteistopohjaisella videoneuvotteluvälineistöllä. Laitteistopohjainen ratkaisu tarjoaa tällä hetkellä ohjelmistopohjaiseen ratkaisuun nähden selvästi paremman teknisen toimivuuden sekä äänen ja kuvan laadun. Istuntosaliin asennetaan 2-3 kameraa, joista yksi välittää yleiskuvaa salista ja muut lähikuvaa kulloinkin puheenvuoroa käyttävästä henkilöstä. Salin seinälle asennetaan televisio/plasmanäyttö, josta kaikki salissa olijat seuraavat istuntoa. Kokeilujen perusteella on todettu, että istuntosalin valaistusolosuhteet vaikuttavat etäpisteestä istuntosaliin heijastettavan kuvan laatuun. Televisio/plasmanäytön on todettu tarjoavan parhaan kuvan laadun. Etuna videotykillä valkokankaalle heijastettuun kuvaan nähden on paremman kuvan laadun lisäksi

myös se, että televisio toimii äänettömästi ja vie vähemmän tilaa istuntosalissa. Kärjäsihteerillä on lisäksi helppokäyttöinen ohjailuyksikkö, josta salissa ja etäpisteessä olevia kameroita voidaan ohjailta tarpeen mukaan.

Etäpisteessä näistä laitteista sijaitsee videoneuvottelun keskusyksikkö/tietokone, kamera ja mikrofoni, jotka kaikki voidaan sijoittaa yhteen yksikköön esimerkiksi av-vaunuun.

KUVA Esimerkki videoneuvottelulaitteiston sijoittamisesta istuntosaliin

Työryhmän käsityksen mukaan videoneuvottelulaitteiston käytössä ja sijoittelussa istuntosaliin on huomioitava seuraavat seikat:

- Luontevan keskusteluyhteyden syntymiseksi etäkuultavaan riittää, että istuntosalissa on yksi iso näyttö/televisio/valkokangas, josta välittyy kuva kuultavasta sekä mahdollisesti etäpisteestä dokumenttikameralla näytettävä aineisto. Syyttäjät ja asianosaiset sekä mahdollinen yleisö voivat seurata etäpisteen tapahtumia näytöltä/televisiosta/valkokankaalta. Näyttö/televisio/valkokangas tulisi istuntosalissa sijoittaa siten, että asianosaisilla ja yleisöllä on siihen suora näköyhteys. Kuvan on oltava riittävän suuri, jotta kuultavan kasvot ja niiden ilmeet sekä tarvittaessa ainakin ylävartalon ja myös kehon eleet näkyvät selvästi salissa olijoille. Etäpisteestä kuultavan on näytävä tarvittaessa kokovartalokuvassa saliin.

- Puheenjohtajalla ja lautamiehillä on oma näyttöpäätte, josta he voivat seurata tapahtumia etäpisteessä sekä dokumenttikameralla esitettyä aineistoa. Näyttöpäätteellä näkyvä kuva on sama kuin valkokankaalle heijastettu. Mikäli näyttö/televisio/valkokangas on sijoitettu istuntosaliin siten, että puheenjohtaja ja lautamiehet voivat seurata tapahtumia suoraan siltä, ei erillistä näyttöpäätettä puheenjohtajalle tarvita.

- Pöytäkirjan pitäjällä on työasema, josta videoneuvottelua voidaan ohjaila. Pöytäkirjan pitäjän työaseman näytössä on kuva, joka istuntosalista välittyy etäpisteeseen. Puheenjohtaja voi seurata pöytäkirjan pitäjän työasemalta etäpisteeseen näkyvää kuvaa.

- Salista voidaan esittää dokumenttikameran välityksellä todisteluaineistoa etäkuultavalle. Etäpisteestä voidaan esittää aineistoa dokumenttikameralla istuntosaliin. Tarvittaessa videoneuvottelulaitteiston oma kamera voi välittää lähikuvan esineestä tai asiakirjasta ilman, että etäpisteessä tarvitaan dokumenttikameraa.

- Etäpisteessä olevan kuultavan/kuultavien on voitava omalta näyttöpäätteeltään seurata yleiskuvaa salin tapahtumista ja lisäksi nähdä lähikuvassa henkilö (puheenjohtaja, lautamiehet, syyttäjät, asianomistaja(t), vastaaja(t), todistaja), joka kulloinkin käyttää puheenvuoroa. Lähikuvan on oltava sellainen, että puhujan kasvojen ja kehon eleet ja ilmeet ovat selvästi nähtävissä. Yleiskuvan näyttäminen salista etäpisteeseen ei ole välttämätön koko istunnon ajan, vaan riittää, että yleiskuvaa näytetään istunnon aluksi tai todistelun vastaanoton aluksi.

- Tilanteessa, jossa etäpisteessä oleva kuultava tarvitsee avustajaa tai tulkkia, tämän tulisi olla kuultavan rinnalla etäpisteessä. Mikäli istuntosalissa tapahtuva todistelun vastaanotto edellyttää välttämättä avustajan läsnäoloa myös istuntosalissa, voidaan harkinnan mukaan käyttää kahta avustajaa, joista toinen on etäkuultavan rinnalla etäpisteessä ja toinen avustaa päämies-tään istuntosalissa.

6. Suunnitelma videoneuvottelutekniikan pilottihankkeeksi

6.1 Yleistä

Videoneuvottelun käyttömahdollisuus oikeudenkäynnissä on lain mukaan ollut mahdollista syksystä 2002 lukien. Videoneuvotteluituntoja ei kotimaisissa tuomioistuimissa ole toistaiseksi juurikaan järjestetty, eikä kokemuksia käytännön tilanteista ole vielä kerääntynyt. Pääasiallisena syynä siihen, ettei videoneuvotteluja ole lainsäädännön tarjoamasta mahdollisuudesta huolimatta järjestetty, on ollut videoneuvotteluun tarvittavan laitteiston puuttuminen.

Työryhmä on selvittänyt videoneuvotteluun tarvittavia laitteistoja, niiden kustannuksia sekä määritellyt laitteistolle asetettavia teknisiä toimintatarpeita. Lähestymistapa on ollut ensi sijassa tekninen. Työryhmä on pitänyt ensisijaisen tärkeänä saada käytännön kokemuksia videoneuvotteluituntojen järjestämisestä.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti suunnitellut pilottihankkeen videoneuvottelutekniikan kokeilemiseksi tuomioistuimissa. Pilotoinnin lähtökohtana on pidetty voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä siihen valmisteilla olevia muutoksia, joissa esitetään videoneuvotteluyhteyden käytön laajentamista pakkokeinoasioiden käsittelyyn. Tämän vuoksi videoneuvotteluyhteys esitetään toteutettavaksi siten, että se mahdollistaa henkilön kuulemisen kaikissa asiaryhmissä todistajana tai todistelutarkoituksessa myös vankilasta käsin. Ehdotettu pilottihanke mahdollistaa myös vangitun tai pidätetyn kuulemisen pakkokeinoasioissa. Pilotointiin sisältyy lisäksi ehdotus pysyvän videoneuvotteluyhteyden luomisesta Viron ja Suomen välille.

Työryhmän suunnitelma pilottihankkeeksi käsittää pilotointikohteiden valinnan, pilotoinnin aikatauluttamisen sekä suunnitelman hankkeen toteuttamiseksi ja sen seuraamiseksi. Työryhmä esittää videoneuvottelulaitteiden hankkimista siten, että oikeudenkäyntien järjestäminen videoneuvotteluna on mahdollista pilotointikohteiden välillä. Työryhmä on arvioinut myös hankkeen karkeat kustannukset.

6.2 Pilotoinnin laajuus, yhteistyötahot ja kesto

Pilottihankkeessa kokeiltaisiin videotekniikkaa ainakin Espoon, Helsingin ja Vantaan käräjäoikeuksien sekä Vantaan vankilan välillä. Työryhmä katsoo lisäksi, että pilotointivaiheessa hankkeeseen tulisi ottaa mukaan myös yksi pohjoisessa sijaitseva keskikokoinen ja alueeltaan suurehko, mutta harvaanasuttu käräjäoikeus (esim. Kemi-Tornio, Rovaniemi). Helsingin hovioikeutta ei ole esitetty tässä vaiheessa yhdeksi pilottikohteeksi, koska se voi tarvittaessa hyödyntää pääkaupunkiseudun pilottihankkeeseen osallistuvien käräjäoikeuksien videoneuvotteluvälineistöä ja hovioikeudessa on mahdollista hyödyntää kuulemisessa myös puhelinta, joka osaltaan korvaa videoneuvotteluyhteyden olemassaoloa. Työryhmän mielestä hanke tulisi laajentaa koskemaan myös Helsingin poliisivankilaa, mutta asia jää tältä osin säsäasiainministeriön harkintaan.

Lisäksi työryhmä on suunnitellut pilottihankkeen videoneuvotteluyhteyden käytöstä suomalaisten pilotointikohteiden sekä Tallinnassa sijaitsevan alioikeuden tai vaihtoehtoisesti Tallinnan kaupunkioikeuden välillä. Etäpisteen rakentaminen voi tulla kyseeseen myös Virossa sijaitsevaan vankilaan.

Kaikkien pilotointikohteiden videoneuvottelulaitteistoja voidaan tarvittaessa käyttää myös muissa kansainvälisen oikeusavun tilanteissa kussakin yksittäistapauksessa erikseen suunniteltavalla tavalla.

Pilotointijakson on oltava vähintään noin vuoden pituinen, jotta pilotointikohteista saadaan kerättyä riittävästi käyttäjäkokemuksia. Pilotointi esitetään aloitettavaksi 1.1.2005. Sen kesto esitetään vuotta 2005.

6.3 Pilotoinnin tekninen toteutus

Työryhmä ei ole tutustunut kaikkiin markkinoilla saatavilla oleviin videoneuvottelulaitteistoihin eikä tehnyt laatu- ja hintavertailua tarjolla olevista laitteistoista. Työryhmä on järjestänyt kolme kokeiluistuntoa, joissa on testattu sekä ohjelmistopohjaista että laitteistopohjaista videoneuvottelujärjestelmää. Kokeilut toteutettiin yhtäaikaaisesti Vantaan käräjäoikeudessa sekä Vantaan vankilassa siten, että laitteistojen toimintaa testattiin simuloidussa oikeudenkäynnissä. Kokeiluista saatujen kokemusten perusteella työryhmä esittää, että pilotointivaihe toteutetaan laitteistopohjaisella videoneuvottelutekniikalla, joka kokeilun perusteella täyttää hyvin

työryhmän arvioimat videoneuvottelutekniikan hyväksikäytölle asettamat vaatimukset. Testattu ohjelmistopohjainen järjestelmä ei ollut vielä teknisesti niin laadukas, että sitä voitaisiin harkita pilottikohteisiin, vaikkakin se on edullisempi kustannuksiltaan.

Pilotointiin osallistuviin käräjäoikeuksiin esitetään varustettavaksi yksi kiinteästi asennettu videoneuvottelusali. Vantaan vankilaan esitetään sijoitettavaksi etäkuulemispiste. Kotimaisten pilotointikohteiden välinen tietoliikenneyhteys toteutetaan IP-yhteytenä oikeushallinnon sisäisessä monipalveluverkossa. Pilotointi Viron kanssa toteutetaan siten, että paikalliseen alioikeuteen varustetaan yksi videoneuvottelusali ja mahdollisesti johonkin Virossa sijaitsevaan vankilaan etäpiste, joista rakennetaan videoneuvotteluyhteys kotimaisiin pilotointikohteisiin. Tietoliikenneyhteys Viron ja Suomen välillä perustuu kiinteään ISDN-yhteyteen.

Suunnitelman toteuttaminen sekä lopullisista laitehankinnoista päättäminen jää oikeusministeriön ja asianomaisten pilotointikohteiden tehtäväksi. Helsingin poliisilaitoksen osallistuminen pilotointiin jää päätettäväksi sisäasianministeriön hallinnonalalla. Helsingin ja Tallinnan välisen videoneuvotteluyhteyden luominen tulee suunnitella toteutettavaksi yhteistyössä Viron viranomaisten kanssa.

6.4 Pilotoinnin tavoitteet ja hankkeen seuranta

Pilotoinnin ensisijaisena tarkoituksena on kerätä tietoa videoneuvotteluyhteyden käyttötilanteista, -tarpeista sekä videoneuvottelulaitteistojen teknisistä ominaisuuksista ja käyttötilanteissa esiintyvistä mahdollisista ongelmista. Pilotoinnista saatujen tietojen perusteella tulisi edelleen arvioida videoneuvotteluistuntojen käyttötarvetta ja arvioida tarkemmin videoneuvotteluistuntojen toteuttamisen teknisiä toimintavaatimuksia. Saatujen tietojen perusteella voidaan myös täsmentää videoneuvottelu oikeudenkäyntien teknisen toteuttamisen ohjeistusta ja harkita videoneuvotteluyhteyden käytön laajentamista.

Jotta pilottihanke täyttäisi sille asetetut tavoitteet, edellyttää sen toteuttaminen seurantaan. Työryhmä esittää, että oikeusministeriö asettaisi pilottihankkeen seurantaan varten seurantaryhmän. Sen tulisi vuoden 2005 aikana kerätä käyttäjien kokemuksia videoneuvotteluyhteyksien käytöstä ja käyttötilanteista, tehdä esitys pilotoinnin mahdollisesta jatkamisesta ja laajentamisesta vuonna 2006 sekä laatia selvitys pilotoinnin tuloksista kevään 2006 aikana.

6.5 Pilotoinnin kustannukset ja kustannusten jako

Pilotoinnista aiheutuvat kokonaiskustannukset kotimaisten pilotointikohteiden osalta ovat suuruudeltaan noin 100 000 euroa. Kustannusarvio koskee pilotointiaikaa eli vuotta 2005. Kuukausittaisena palveluhintana laskettu hinta-arvio sisältää laitteet, käyttäjätuen ja ylläpito-kustannukset.

Kotimaisten pilotointikohteiden kustannukset arvioidaan jaettavaksi oikeusministeriön osastojen välillä siten, että vankeinhoitolaitos/rikosseuraamusvirasto kattaisi kustannuksista 1/8, mikä vastaa Vantaan vankilan etäpisteen kustannuksia. Oikeushallinto-osaston vastattavaksi tulisivat kustannukset, jotka aiheutuvat neljän käräjäoikeuden varustamisesta videoneuvottelulaittein. Ne ovat työryhmän arvion mukaan 7/8 koko hankkeen kustannuksista. Jos Helsingin poliisivankila tulee mukaan hankkeeseen, vastannee sisäasiainministeriön hallinnonala kyseisen etäpisteen varustamisen kustannuksista.

Videoneuvotteluyhteyden järjestämisestä Viroon syntyvät laitehankintakustannukset voitaneen kattaa kokonaisuudessaan ulkoasiainministeriön oikeusministeriölle myöntämästä 20 000 euron lähialuerahasta, jonka mahdollinen ylijäämä käytettäneen jonkin suomalaisen yhteiskäräjäoikeuden varustamiseen. Lähialuerahan hyödyntämisen edellytyksenä on, että hankinnat tehdään vuoden 2004 kuluessa.

Liite 1 (Riitta Marttila)

Laitteistopohjaisen ja ohjelmistopohjaisen ratkaisun vertailua

Ohjelmistopohjaisia videoneuvottelulaitteita on ollut markkinoilla yhtä pitkään kuin laitteistopohjaisiakin.

Nyt markkinoille on tullut ja tulossa lisää uusia PC-koodekkeja, joissa koodaus suoritetaan ohjelmistolla koodekkikortin sijaan. Nämä ns. SW-koodekit ovat ohjelmistoja, joissa kuvan ja äänen käsittely suoritetaan tietokoneen prosessorilla. Ominaisuudet ovat laitteistopohjaisten ratkaisujen tasolla. Kuitenkin vastaavasti hinta näissä uusissa ohjelmistopohjaisissa ratkaisuissa on yhtä korkea tai korkeampi kuin laitteistopohjaisissa ratkaisuissa.

Laitteistokokoonpanot ja lisälaitteet

Kun videoneuvottelu suoritetaan tietokoneella ohjelmiston avulla, tarvitaan lisäksi kamerat, mikrofonit, kaiuttimet ja muut lisävarusteet (äänimikseri, USB-kytkin, kamerateline, dokumentteline, videoprojektori). Määritetyn standardikonseptin mukainen käyttöönotto on edullista, koska voidaan hyödyntää jo ennalta käytössä olevia varuslaitteita, esim. oikeussaleissa olevia mikrofonijärjestelmiä ja työasemia. Lisälaitteiden toimintavarmuus ei aina kuitenkaan vastaa odotuksia. Jos PC-laitteistoon halutaan liittää parempilaatuisia kameroita ja mikrofoneja, tietokoneen vakioliitännät, kuten USB, eivät aina riitä, vaan tarvitaan lisäksi liitäntäkortteja tietokoneen sisään. Tuolloin on varmistettava, että käytettävä ohjelmistokoodekki pystyy käyttämään näitä kaikkia lisälaitteita.

Laitteistopohjaisessa ratkaisussa on valmiina rajapinnat ja liittimet lisäkameroita ja muita lisälaitteita varten, joten ohjelmistopohjaiseen ratkaisuun verrattuna päästään vähäisemmällä ”räätälöinnillä” ja vähemmällä lisälaitteilla. Myös laitteistopohjainen ratkaisu voidaan liittää esim. oikeussalin mikrofonijärjestelmään.

Päivitysominaisuudet

Ohjelmiston kehittyessä uudet ominaisuudet saadaan käyttöön ohjelmistopäivityksillä. Päivitys voidaan tehdä keskitetysti yhdelle palvelimelle, jolloin se on käytössä kaikissa oikeusministeriön hallinnonalan toimipaikoissa, joissa käytetään videoneuvottelua. Myös nykyisissä laitteistopohjaisissa ratkaisuissa päivitettävyys on parantunut. Uudet ominaisuudet voidaan lisätä ohjelmistopäivityksellä ja päivitykset ovat yleensä maksuttomia.

Siirrettävyys

Järjestelmän siirtäminen ja käyttö eri oikeussaleissa on joustavampaa toteuttaa ohjelmistopohjaisella ratkaisulla. Uuteen videoneuvottelupisteeseen joko lähetetään PC ja kamera-mikrofoni tai kyseisessä pisteessä olevaan PC:hen asennetaan selainlaajennus ja kamera-mikrofoni.

Ääni ja kuva

Laitteistopohjaisissa ratkaisuissa äänen ja kuvan käsittely hoidetaan sitä tarkoitusta varten kehitetyillä multimediaprosessoreilla, joiden teho on moninkertainen tehokkaaseenkin PC-tietokoneeseen verrattuna. Videoneuvottelulaitteessa muu varustus, kuten kamerat ja mikrofonit on suunniteltu vaatimaan videoneuvottelukäyttöön. Kameroiden kuvan laatu on yleensä parempi kuin ohjelmistopohjaisen ratkaisun kameroiden. Myös ääniominaisuudet on suunnit-

teltu neuvottelukäyttöön. Mikrofonit poimivat äänen laajaltakin alueelta ja kaiunkumous toimii suuremmassakin tilassa, eikä kaiuttimelta tuleva ääni kierrä takaisin toiseen päähän mikrofonin kautta.

Videoneuvottelulaitteistoissa on joitakin ominaisuuksia, joita ohjelmistopohjaisissa ratkaisuissa ei vielä ole. Laitteistoissa on nykyisin mm. IP-verkon korjausmekanismeja kuvalle ja äänelle, äänen lisäprosessointia taustakohinan poistamiseksi sekä tehokkaampi kuvankoodaus ja jälkikäsitteily.

Käytettävyys

Videoneuvottelulaitteistot ovat yleensä helppokäyttöisempiä kuin PC-pohjaiset ratkaisut. Käyttäjien ei tarvitse tuntea PC-tietokoneen ja Windowsin ominaisuuksia saadakseen videoneuvottelun käyntiin. Laitteistot pysyvät myös paremmin toimintakunnossa, jolloin ei tarvita Windows-asiantuntijaa selvittämään kuvan ja äänen asetuksia.

Äänen ja kuvan tallentaminen

Laitteistopohjaisessa ratkaisussa tallennus voidaan tehdä joko keskitetysti palvelimelle tai paikallisesti esim. tallentavalla DVD:llä tai tavallisella videonauhurilla. Kun tallennus tehdään palvelimelle, voi toinen tuomioistuin, esim. hovioikeus, ottaa tallenteen palvelimelta suoraan käyttöönsä. Esimerkkinä olleessa ohjelmistopohjaisessa GoodMoodin ratkaisussa ohjelmistoon ei toistaiseksi kuulunut tallennusominaisuutta, mutta se tulee sisältymään ohjelmiston seuraavaan versioon.

Oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö ovat yhdessä antaneet ohjeen (dnro OM 3/041/2004) sähköisen kuvan, äänen ja datan käsittelystä oikeusprosessissa. Ohjeen mukaan ei ole olemassa yhtä suositeltavaa tallennustapaa, vaan liikkuvan kuvan tallennusformaatit on sovittava tapauskohtaisesti. Käytössä olevia formaatteja ovat VHS, SVHS, DVD ja MPEG. Videon tallennusmuotojen lisäksi äänen tallennuksessa käytetään pakkaamatonta WAV- ja MP3 –formaatteja.

Laitteistojen ja ohjelmistojen yhteensopivuus

Uudet videoneuvottelulaitteistot noudattavat kansainvälisiä standardeja. Uudet laitteistot eivät välttämättä ole yhteensopivia joidenkin vanhojen laitteistojen kanssa (yli 5 v.), sillä vanhat laitteistot eivät ole täysin standardien mukaisia. Laitteistojen yhteensopivuus tulee siten tarkistaa ennen yhteydenottoa.

Myös ohjelmistopohjaisissa ratkaisuissa yhteensopivuus on tarkistettava. Samaakaan standardia käyttävät ohjelmistot eivät välttämättä ole yhteensopivia, vaan kunkin järjestelmän varuslaitteiston yhteensopivuus tulee tutkia tapauskohtaisesti. Reaaliaikaiset yhteydet ovat mahdollisia vain niihin pisteisiin, joihin kyseinen ohjelma on asennettuna. Ohjelmistopohjaisen ratkaisun etuna on siirrettävyys: käytännössä ohjelmisto on helposti asennettavissa työasemaan, jossa on käytössä internet-selain. Koska ohjelmisto käyttää kaikissa maissa standardina olevaa IP-verkkoa, tietoliikenneyhteydet ovat kattavat.

Oikeusministeriön oman verkon välityksellä voidaan toteuttaa oikeushallinnon sisäiset yhteydet ja kotimaan yhteydet. Kansainväliset yhteydet saadaan toteutettua ISDN-yhteyksillä.

Normaalit puhelimet (jos mukana on lisäksi audio-osapuolia) sekä jopa VoIP-puhelinyhteydet voidaan yhdistää videoneuvotteluun.

Yhteenveto laitteisto- ja ohjelmistopohjaisen ratkaisujen eduista:

Laitteistopohjainen ratkaisu

- + kuvan ja äänen laatu parempi
- + helppokäyttöisempi
- + päivitettävissä helposti
- + mahdollisuus ISDN-yhteyksiin
- + yhteensopivuus kansallisesti ja kansainvälisesti parempi

Ohjelmistopohjainen ratkaisu

- + hinnaltaan edullisempi
- + päivitettävissä helposti
- + parempi siirrettävyys

PC-pohjainen ratkaisu on erittäin soveltuva henkilökohtaiseen käyttöön, jolloin omaan tietokoneeseen on liitetty lisälaitteet. Ratkaisu on edullinen ja PC-tekniikkaa tuntevalle käyttäjälle hyvä vaihtoehto.